

Emma Blåfield, Vea Vainio

Kulttuuria vanhustyöhön

Taidetuokioita ryhmäkoti Kissankulmassa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Toimintaterapeutti AMK

Toimintaterapia

Opinnäytetyö

4.11.2013

Tekijät Otsikko	Emma Blåfield, Vea Vainio Kulttuurista vanhustyöhön. Taidetuokioita ryhmäkoti Kissankulmassa
Sivumäärä Aika	47 sivua + 8 liitettä 4.11.2013
Tutkinto	Toimintaterapeutti AMK
Koulutusohjelma	Toimintaterapian koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Toimintaterapeutti
Ohjaajat	Yliopettaja Toini Harra Lehtori Anne Talvenheimo-Pesu
<p>Tässä raportissa kuvataan Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kanssa yhteistyössä toteutettu kehittämisprojekti. Projektin tavoitteena oli juurruttaa kulttuuritoimintaa osaksi muistisairaille tarkoitettua ryhmäkoti Kissankulman arkea. Samalla pyrittiin kartoittamaan tekijöitä, jotka edistävät ja estävät kulttuuritoiminnan käyttöä ryhmäkodissa. Projektissa vaikutti pohjalla toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoria.</p> <p>Kehittämisprojekti koostui Kissankulman henkilökunnalle suunnatusta kuudesta tapaamisesta ja näiden tapaamisten aikana kerätyn aineiston analyysistä. Kuudesta tapaamisesta ensimmäinen keskittyi ideointiin. Neljällä seuraavalla kerralla toteutettiin henkilökunnan ideoiden pohjalta suunnitellut kulttuuritoimintaan perustuvat ryhmätilanteet, joihin osallistui henkilökuntaa ja asukkaita. Kuudennella tapaamiskerralla toteutettiin ryhmäkeskustelu, jossa reflektoidtiin taidetuokioiden toteutumista. Aineiston keräämisen teoreettisena pohjana toimi Person-Environment-Occupation (PEO) -malli, jonka mukaan aineisto myös luokiteltiin ja analysoitiin. Aineistoa kerättiin alkukartoituslomakkeella, alku- ja loppukeskusteluilla, toiminnallisten kertojen jälkeen lyhyillä PEO-malliin pohjautuvilla reflektiokeskusteluilla ja vastauslomakkeilla sekä opinnäytetyöntekijöiden havaintojensa pohjalta kirjoittamalla tutkimuspäiväkirjoilla.</p> <p>Kulttuuritoiminnan käyttöä edistäviksi tekijöiksi nousivat henkilökunnan kokemukset toiminnan mielekkyydestä asukaille ja itselle sekä aiemmat koulutus- ja käyttökokemukset liittyen kulttuurin käyttöön työssä. Toiminnan helppokäyttöisyys, houkuttelevuus ja kulttuuritoiminnan sisällöllinen nivoutuminen ryhmäkodin tavoitteisiin näyttävät edistävän toiminnan käyttöä. Ympäristön resurssien hyödyntäminen, kannustava työyhteisö ja säännöllisyys tukevat toiminnan käyttöä. Estävistä tekijöistä esiin nousivat erityisesti kulttuuritoiminnan määrittelemätön rooli osana työntekijöiden työnkuva, henkilöstöresurssien riittämättömyys ja tilojen hyödyntämisen vaikeudet.</p> <p>Kehittämisprojektin aikana Kissankulman henkilökunta sai omakohtaisia kokemuksia erilaisen kulttuuritoiminnan käytöstä työssään. Kulttuuritoiminta lisää myös henkilökunnan työhyvinvointia ja vahvistaa työssä perinteisen hoivatyön lisäksi yhteisöllisyyttä.</p>	
Avainsanat	kulttuuritoiminta, vanhustyö, ryhmäkoti, yhteisöllisyys

Authors Title Number of Pages Date	Emma Blåfield, Veja Vainio Culture as Part of Work with the Aged. Art Sessions in Group Home Kissankulma. 47 pages + 8 appendices Autumn 2013
Degree	Bachelor of Health Care
Degree Programme	Occupational Therapy
Specialisation option	Occupational Therapy
Instructors	Toini Harra, Principal Lecturer Anne Talvenheimo-Pesu, Senior Lecturer
<p>The purpose of this study was to implement culture as part of the work with aged suffering from dementia and living in a group home Kissankulma. This report describes a development project which was carried out in collaboration with Roihuvuori comprehensive service centre. The goal was to find factors which enable and prevent the use of culture in the group home. The theoretical base of the study was the Person-Environment-Occupation (PEO) model and the Participatory Occupational Justice Framework.</p> <p>The development project with the staff members consisted of six sessions that the data was gathered from. The first session concentrated on the creation of ideas and the next four sessions, where the residents also participated, put into action the culture related group activity ideas planned together with the staff. The observations of these five sessions were the base for the last reflective group discussion with the staff members. The PEO model was the theoretical base for collecting, categorization and analyzing the data. The collection of the data was started with a questionnaire form for the staff. The initial and final group discussions at the beginning and the end of the project followed and a vital part of the data was also collected from the staff after every activity session with short reflective discussions and response forms both based on the PEO model. We also wrote our own research diaries after every session and used the observations as part of the data.</p> <p>The results showed that the factors that enable the use of culture are the positive experiences experienced by the staff and observed in the residents as well as the previous education of the staff and their experiences of using culture within their work. Also factors related to attractiveness, user-friendliness and the components of the activity that go together with the goals of the group home seemed to be enabling. Utilizing the resources of the environment, a supporting work community and the regular use of culture were also seen as enabling factors. The main preventing factors were the undefined role of culture as part of the work description of the staff as well as the inadequate work resources and the difficulties in utilizing the space resources.</p> <p>During the development project the staff got their own experience of using culture within their work. The results lead to the conclusion that the aspects of the activities which support communality were considered especially meaningful.</p>	
Keywords	culture, work with the aged, group home, communality

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön lähtökohdat	2
2.1	Osallisuuden tärkeys	2
2.2	Keskeisiä käsitteitä	3
2.3	Ryhmäkoti Kissankulma projektikohteena	4
2.4	Kulttuuri vanhusten hoidossa, kuntoutuksessa ja hoitolaitoksissa	5
2.5	Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymys	8
3	Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus yhteistyökumppanina	9
3.1	Monipuolinen palvelukeskus ja sen arvot	9
3.2	Ryhmäkoti Kissankulma ja sen arvot	10
3.3	Kulttuuritoiminta osana monipuolisen palvelukeskuksen arkea	11
3.4	Alkukartoitus henkilökunnalle	11
4	Aineisto ja menetelmät	13
4.1	Toimintatutkimuksen luonne	13
4.2	Person - Environment - Occupation (PEO) -malli teoreettisena kehyksenä	14
4.3	Aineiston kuvaus ja keruumenetelmät	16
5	Kehittämiprojektin suunnittelu ja toteutus	17
5.1	Kehittämiprojektin päävaiheet	17
5.2	Ideointikeskustelu henkilökunnan kanssa	18
5.3	Neljä taidetuokiota henkilökunnan ja asukkaiden kanssa	19
5.4	Loppukeskustelu henkilökunnan kanssa	22
6	Kehittämiprojektin tulokset	23
6.1	Aineiston analysointi	23
6.2	PEO-malli välineenä	25
6.3	Henkilökuntaan liittyvät kulttuuritoimintaa edistävät tekijät	27
6.4	Henkilökuntaan liittyvät kulttuuritoimintaa estävät tekijät	28
6.5	Kulttuuritoimintaan liittyvät edistävät tekijät	30
6.6	Kulttuuritoimintaan liittyvät estävät tekijät	31
6.7	Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskukseen liittyvät edistävät tekijät	32
6.8	Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskukseen liittyvät estävät tekijät	34
7	Tulosten yhteenveto	35

8	Kulttuuri kuuluu kaikille	39
	Lähteet	44
	Liitteet	
	Liite 1. Alustus ja suostumus	
	Liite 2. Alkukartoitus henkilökunnalle	
	Liite 3. PEO-lomake	
	Liite 4. Idea-lista kulttuuritoiminnoista	
	Liite 5. Taidetuokio 1	
	Liite 6. Taidetuokio 2	
	Liite 7. Taidetuokio 3	
	Liite 8. Taidetuokio 4	

1 Johdanto

Suomen väestö ikääntyy nopeasti. Tällä hetkellä Suomessa on yli miljoona yli 65-vuotiasta. Vuonna 2030 yli 65-vuotiaita on ennustettu olevan yli 1,5 miljoonaa. (Ympäristöministeriö 2013.) Tästä johtuen yleinen mielenkiinto kohdistuu yhä enemmän ikääntyneille tarjottaviin palveluihin ja niiden sisältöön. Palvelujen sisällön kehittämiseen tarvitaan uudenlaisia menetelmiä ja eri tahojen yhteistoimintaa. Taiteen ja kulttuurin tuominen sosiaali- ja terveyspalveluiden toimialalle on yksi tapa rikastuttaa toimialan tarjoamia palveluja. Tämä on tiedostettu valtionhallinnossa. Opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteesta ja kulttuurista -toimintaohjelman 2010–2014 tavoitteena on hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kulttuurin ja taiteen keinoin sekä osallisuuden lisääminen niin yksilön, yhteisön ja kuin yhteiskunnan tasoilla. Ohjelman kolme painopistealuetta ovat: 1) kulttuuri osallisuuden, yhteisöllisyyden, arjen toimintojen ja ympäristöjen edistäjänä, 2) taide ja kulttuuri osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa ja 3) työhyvinvoinnin tukeminen taiteen ja kulttuurin keinoin. Toimintaohjelman tavoitteena on toteuttaa YK:n ihmisoikeuksien 27. artiklaa, jonka mukaan kaikilla on oikeus osallistua ja nauttia haluamastaan kulttuurielämästä. (Liikanen 2010: 3–10.)

Opinnäytetyössämme olemme halunneet kehittää kulttuuritoiminnan käyttöä osana sosiaali- ja terveyspalveluita. Tässä raportissa kuvatulla pienimuotoisella kehittämisprojektilla olemme pyrkineet löytämään keinoja kulttuuritoiminnan juurruttamiseen osaksi Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen muistisairaiden ryhmäkoti Kissankulman arkea. Työssämme olemme toimineet toimintaterapeuttisista näkökulmista nostamalla toiminnan projektimme keskiöön. Olemme pyrkineet kartoittamaan, mitkä tekijät edistävät ja estävät kulttuuritoiminnan toteutumista ryhmäkodissa. Tekemämme kehittämisprojekti voidaan jakaa kahteen osaan: ryhmäkoti Kissankulman työyhteisön kanssa toteutettuun toiminnalliseen osuuteen ja tutkimukselliseen osuuteen, jossa analysoimme toiminnallisen osuuden aikana keräämäämme aineistoa.

Tämä raportti kuvaa sekä toiminnallista osuutta että aineistosta saamiamme tuloksia. Ensin selvitämme kehittämisprojektin tarkoituksen ja sen taustalla olevat lähtökohdat ja aiheemme tarpeellisuutta. Tämän jälkeen kuvaamme tarkemmin yhteistyökumppanimme ja projektimme toimintaympäristönä toimineen Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen ja ryhmäkoti Kissankulman taustalla olevia arvoja ja

toimintaperiaatteita sekä kulttuuritoiminnan tämänhetkistä roolia osana monipuolisen palvelukeskuksen ja ryhmäkodin arkea. Sitten esittelemme aineistonkeruussa ja analysoinnissa teoreettisena pohjana käyttämämme PEO-mallin, jonka jälkeen kuvailemme kehittämisprojektin toiminnallisen osuuden. Tämän jälkeen selvitämme, miten analysoimme aineiston ja millaisia tuloksia siitä nousi. Lopuksi pohdimme oppimaamme ja sitä, miten työmme tuloksia voitaisiin jatkossa ottaa huomioon kehitettäessä Kissankulman kulttuuritoimintaa. Toivomme myös, että kehittämistyömme tuloksia voitaisiin hyödyntää myös laajemmalti.

2 Opinnäytetyön lähtökohdat

2.1 Osallisuuden tärkeys

Työmme lähtökohtana ovat taiteen ja kulttuurin hyvinvointia ja terveyttä edistävät vaikutukset. Sanna Nummelin (2011: 2) tiivistää aiheeseen liittyvässä tutkimuskatsauksessaan kulttuurin merkityksen hyvin keskeiseksi todetessaan, että ”kulttuuriosallisuus lisää onnellisuuden kokemuksia ja elämän mielekkyyttä sekä vaikuttaa positiivisesti terveyteen ja pidentää elinikää”. Oletamme työssämme, että taiteen ottaminen mukaan vanhustyöhön parantaa sen piirissä olevien hyvinvointia. Seuraavassa esittelemme tarkemmin näitä hyvinvointivaikutuksia sekä kulttuurin ja taiteen käyttöä osana vanhustyötä.

Tärkeänä lähtökohtana työssämme on periaate, että kaikilla tulee olla ikään ja toimintakykyyn katsomatta mahdollisuus toiminnallisuuteen ja osallisuuteen. Toimintaterapiassa tätä oikeutta toimintaan valottaa Elizabeth Townsendin ja Ann Wilcockin kehittämä toiminnallisen oikeudenmukaisuuden osallistava teoria. Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden käsite perustuu ajatukseen, että ihmiset ovat toiminnallisia olentoja. Jokaisella ihmisellä on omat toiminnalliset tarpeensa, voimavaransa ja kapasiteettinsa. (Stadnyk – Townsend – Wilcock 2010: 330–331.) Toiminnallisen oikeudenmukaisuuden teoria sisältää kolme toimintaterapialle keskeistä käsitettä: toiminta, mahdollistaminen ja oikeus. Ihmisen olemassaololle ja hyvinvoinnille nähdään tärkeänä se, että hän osallistuu ja sitoutuu johonkin tai joihinkin toimintoihin. (Whiteford – Townsend 2010: 65–67.)

Ikääntyneiden osallisuus on myös uuteen vanhuspalvelulakiin liittyvän laatusuosituksen läpileikkaavana periaatteena. Suositus määrittelee osallisuuden sekä kokemukselliseksi, kuten tunteeksi yhteenkuuluvuudesta, että konkreettisiksi asioiksi, kuten mahdollisuuksiksi osallistua, toimia ja vaikuttaa yhteisössä. Suositus painottaa, että iäkkäiden osallisuuden tukeminen vaatii eri toimijoiden yhteistyötä. Esimerkiksi kulttuuripalveluiden suunnittelussa on turvattava iäkkään henkilön osallistumisen mahdollisuuksia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013: 17–20.)

Vaikka laatusuositus ei suoraan ota kantaa, miten kulttuuriosallisuus taataan palveluasumisen piirissä asuville, on laatusuosituksen hengen mukaista pyrkiä turvaamaan kulttuuritarjonta myös niille, joiden ei itsenäisesti ole mahdollista päästä kulttuuritarjonnan luokse. Palveluasumisen piirissä olevien toisten ihmisten avusta riippuvaisten ihmisten on usein vaikeaa vapaasti osallistua haluamaansa toimintaan. Herää kysymys, kenen vastuulla kulttuuritarjonnan järjestäminen ja kustannuksiin osallistuminen on. Strandman-Suontausta (2013: 212) kysyy myös, pitäisikö hoitolaitoksiin suunnattavien taidepalveluiden olla julkisin varoin ylläpidettyjen taidemuseoiden vakiopalveluita. On selvää, kysymys on viime kädessä rahasta, mutta ilman panostusta ja ajattelutavan muutosta vanhuspalvelulain laatusuositukset eivät toteudu tarkoitetulla tavalla.

2.2 Keskeisiä käsitteitä

Työssämme keskeisiä käsitteitä ovat vanhustyö, ryhmäkoti, kulttuuri ja kulttuuritoiminta. Avaamme nämä käsitteet lyhyesti seuraavissa kappaleissa.

Vanhustyö tarkoittaa ikääntyneiden ja iäkkäiden ihmisten hyvinvoinnin, elämänlaadun, elämänhallinnan kykyjen ja turvallisuuden edistämiseen ja ylläpitämiseen tähtäävien toimintojen kokonaisuutta (Kivelä 2006). Työssämme olemme halunneet käyttää termiä vanhustyö hoitotyön sijasta. Näemme perinteisen hoitotyön nykyistä laajemmasta näkökulmasta niin, että kulttuuri ja taide kuuluvat merkittävänä osana hoitolaitosten arkea.

Ryhmäkoti muodostuu ryhmästä asuntoja, jotka liittyvät yhteistilojen välityksellä kiinteästi toisiinsa. Asukkailla on oma huone, johon kuuluu oma wc- ja pesutila. Asunnot ovat ryhmäkodin yhteistilojen välittömässä yhteydessä. Ryhmäkodit sijaitsevat

usein palvelutaloissa, mutta ne voivat olla myös itsenäisiä asumisyksiköitä. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2013: 20.)

Työssämme käytämme **kulttuurin** määrittelyn pohjana Unescon laajaa määritelmää, jossa kulttuuri on jollekin tietylle yhteiskunnalle tai yhteiskuntaryhmälle ominaisten henkisten, aineellisten, älyllisten ja tunne-elämän piirteiden joukko. Siihen kuuluvat taiteen ja kirjallisuuden lisäksi elämäntavat, yhteiselon muodot, arvojärjestelmät, perinteet ja uskomukset. (Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d.) Laajimmillaan sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti kulttuurin voidaan pitävän sisällään yhteiskunnan arvot, normit ja muut käytännöt (Hyyppä 2013: 16).

Kulttuuritoiminnalla tarkoitamme tässä työssä ryhmäkodin henkilökunnan ja asukkaiden arjessa ilmenevää ja toteutuvaa luovaa toimintaa, joka voi olla esimerkiksi spontaani lauluhetki asukkaan ja hoitajan välillä, maalaustuokio viherhuoneessa, tanssit palvelukeskuksen pihalla tai vaikka runonlausunnan kuunteluilta. Käsitämme taiteen ja kulttuurin laajasti, mutta keskittyen toimintoihin, jotka pääosin mielletään elämysten ja kokemusten lähteenä. Niiden tarkoituksena on enemmänkin rikastuttaa ihmisen henkistä elämää kuin tähdätä ensisijaisesti johonkin tuottavaan aineelliseen päämäärään. On tietysti selvää, että monesti kulttuuri myös synnyttää konkreettisia esineitä ja tuottaa hyötyä tekijöille, kuten esimerkiksi virkkaaminen, talkootoiminta tai kalastaminen tuottavat.

2.3 Ryhmäkoti Kissankulma projektikohteena

Helsingin kulttuurikeskuksen ja Sosiaali- ja terveystieteiden alaisuudessa työskentelevä kulttuurisuunnittelija Jenni Varho suositteli meille yhteistyökumppaniksi Roihuvuoren monipuolista palvelukeskusta. Palvelukeskuksessa on halu kehittää toimintaa, joilla lisätään vanhusten kulttuuriosallisuutta. Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskukseen toteutetun kehittämisprojektimme ideointivaihe alkoi joulukuussa 2012 oltuamme yhteydessä palvelukeskuksen vastaavaan ohjaajaan. Tässä vaiheessa sovimme alustavasti, että tulemme toteuttamaan taiteeseen liittyvän projektin monipuolisessa palvelukeskuksessa, mutta työn tarkempia raameja ei vielä rajattu.

Projektimme sisältö tarkentui tavattuamme yhteistyökumppanimme ja tutustuttuamme aiempiin hankkeisiin ja projekteihin, joissa kulttuuria ja taidetta on tuotu vanhustyön pariin. Merkittävänä tiedonlähteenä oli myös Helsingin kulttuurikeskuksen Troppi

uutiskirjeen tammikuussa 2013 koollekutsuma verkostoitumistapaaminen vanhustyöstä kiinnostuneille taidealan ammattilaisille. Projektimme kohderyhmäksi tarkentui näiden lähteiden pohjalta palvelukeskuksen henkilökunta. Henkilökunnan myönteinen suhtautuminen vaikuttaa olevan avainasemassa niin henkilökunnan itsensä kuin myös esimerkiksi ammattitaiteilijoiden toteuttaman kulttuuritoiminnan onnistumiselle vanhustyön arjessa. (Nuutinen 2007: 13–14 – Troppi, taiteilijoiden verkostoitumistapaaminen 2013 – Strandman-Suontausta 2013: 176–177 – Engström 2013: 27–28 – Lehtonen 2010: 61.) Siksi päätimme kohdentaa kehittämisprojektimme henkilökuntaan ja antaa heille mahdollisuuksia esittää ideoitaan, jotka liittyvät kulttuuritoiminnan käyttöön, ja osallistua näiden ideoiden pohjalta suunnitelluille toiminnallisille tuokioille yhdessä asukkaiden kanssa omassa työympäristössään.

Helmikuussa 2013 lähetimme yhteistyökumppanillemme alustavan projektisuunnitelman, jonka yhteistyökumppanimme hyväksyi. Tämän jälkeen palvelukeskus rajasi työmme koskemaan muistisairaille tarkoitettua ryhmäkoti Kissankulmaa. Ryhmäkodin henkilökunta oli itse toivonut saavansa meidät toteuttamaan opinnäytetyötämme heidän yksikköönsä.

Maaliskuussa 2013 esittelimme projekti-ideamme ryhmäkoti Kissankulman osastonhoitajalle, vastaavalle sairaanhoitajalle, sosiaaliohjaajalle sekä toimintaterapeutille. Keskustelimme heidän kanssaan alustavasti toteutusaikataulusta ja heidän toiveistaan koskien projektimme toteutusta. Sovimme, että ensimmäinen tapaamiskerta olisi toukokuussa 2013 Kissankulman kehittämispäivän yhteydessä. Päivän muu sisältö liittyi myös taiteeseen ja kulttuuriin ja tukisi näin projektin aloitusta. Samalla saisimme mahdollisuuden tutustua ryhmäkodin henkilökuntaan. Projektiin sisältyvät neljä taidetuokiota sovimme toteutuvan kesällä 2013. Reflektiokeskustelun toteutus suunniteltiin syyskuulle. Kissankulman puolesta aika klo 14–16 katsottiin parhaaksi ryhmien toteutusajaksi, koska tähän kellonaikaan työvuorossa on yhtä aikaa sekä aamu- että iltavuorolaiset.

2.4 Kulttuuri vanhusten hoidossa, kuntoutuksessa ja hoitolaitoksissa

Taiteeseen ja kulttuuriin liitetään sosiaali- ja terveydenhuollossa erilaisia merkityksiä. Taide ja kulttuuri nähdään vapauttavana ja luovuutta ruokkivana, mutta niille asetetaan sosiaali- ja terveystoimessa tavoitteita ja rajoja, jotta ne voidaan sisäistää osaksi työnkuvaa. Taide kohtaa elämän -väitöskirjassaan Liikanen (2003: 151–152) erittelee

taide- ja kulttuuritoiminnan neljä ihmisen hyvinvointiin vaikuttavaa puolta. Ensimmäisenä ovat taiteen kautta heräävät elämykset ja merkitykselliset taidenautinnot osana ihmisen tarpeita. Toisena on taiteen ja kulttuuritoiminnan yhteys parempaan terveyteen, työkykyyn ja kokemuksiin hyvästä elämästä. Kolmanneksi nousee kulttuuritoiminnan yhteisöllisyyttä ja verkostoja synnyttävä vaikutus ja neljäntenä taiteen viihtyvyyttä ja kauneutta elin- ja työympäristöissä lisäävän näkökulma. (Liikanen 2003: 151–152.)

Taiteella ja kulttuurilla ja niihin osallistumisella on ihmisille erilaisia merkityksiä. Niihin osallistuminen voi synnyttää elämyksiä ja irrottaa arjesta, tuoda hyvän elämän kokemuksia esteettisyydellään tai olla jollekin elämän merkitys, rakas harrastus tai totuttu tapa viettää aikaa. (Hyypä – Liikanen 2005: 104–107.) Hyypän (2013: 19–22 – Liikanen 2011: 16) mukaan palo kulttuuriharrastukseen säilyy läpi elämän ja ahkera kulttuuriharrastaja elää pidempään kuin muut. Myös tämän vuoksi kulttuuritoimintaan osallistuminen palvelukeskuksen arjessa olisi perusteltua. Asukkaiden harrastus ja osallisuus tulisi jatkua myös hoitolaitoksissa asuessa. Liikanen esittää, että vanhustyöhön tarvitaan fyysisen esteettömyyden lisäksi henkistä esteettömyyttä, jolla hän tarkoittaa avointa ja luovaa asennoitumista ikääntyneiden taide- ja kulttuuritoimintaan osallistumista kohtaan (Liikanen 2011: 10).

Staricoff (2004: 9–10) on koonnut 385 lääketieteellisen artikkelin kirjallisuuskatsauksen taiteen vaikutuksista muun muassa terveyteen, mielenterveyteen ja töissä viihtyvyyteen. Tämän pohjalta Staricoff (2004: 10) korostaa taiteen vähentävän lääkkeiden kulutusta, lyhentävän sairaalassaoloaikaa, lisäävän töissä viihtyvyyttä ja parantavan hoitaja-hoidettava -suhdetta sekä kehittävän henkilökunnan empaattisuutta eri sukupuolia ja kulttuureja kohtaan. Lisäksi taide- ja kulttuuritapahtumiin osallistumisen on tieteellisesti todistettu edesauttavan myönteisiä fysiologisia ja psykologisia muutoksia, kuten positiivisia vaikutuksia ahdistuneisuuteen, sydämen sykkeeseen, verenpaineeseen, immuunivasteeseen ja kivun aistimiseen (Staricoff 2004: 6).

Kulttuuritoiminnan muotoutuminen osaksi hoitolaitoksen arkea tarvitsee sosiaali- ja terveysalan toimijoiden ymmärrystä, että taide ja kulttuuri kuuluvat jokaisen ihmisen elämään ja, että asukkaan kulttuuriosallisuus pitäisi voida jatkua palvelukeskuksessakin. Lisäksi sosiaali- ja terveystoimen ja taide- ja kulttuurialan toimijoiden keskinäisten asenteiden olisi muututtava avoimemmiksi toisiaan kohtaan.

Laitoksissa olisi myös sallittava enemmän vapautta ja kiireettömyyden hetkiä sekä tilaa luovuudelle ja taiteelle sen sijaan, että pidetään kiinni rutiineista ja totutuista tavoista suunnitella ja toteuttaa hoitotyötä. (Hyypä – Liikanen 2005: 178–179.) Riittävä henkilökunnan määrä ja asukkaiden huomioiminen tasavertaisina kulttuuriasiaikkaina tuomalla kulttuuria ja taidetta hoitolaitoksiin on myös tärkeänä edellytyksenä taiteen ja kulttuurin integroimisessa osaksi hoitolaitoksia (Hyypä – Liikanen 2005: 180). Sen sijaan, että pelättäisiin taiteen ja kulttuurin aiheuttavan ”kaaosta” tarkkaan päivärytmiin, olisi tärkeää ymmärtää taiteen ja kulttuurin arvo osana ihmistä, hoitoa ja kuntoutusta. Taide muistaa -hankkeessa painotettiin, että taide osana muistisairaana elämää voi olla keino tukea identiteettiä, kun tunneilmaisua sekä muistia ja muistoja aktivoidaan myös ihmisessä, jonka puhekyky on mennyt (Kulttuuritalo Korundi n.d.).

Taiteen ja kulttuurin terveyttä edistävä vaikutus nähdään nykyisen tutkimuksen mukaan muun muassa kyvyssä saattaa ihmisiä yhteen ja luoda tätä kautta yhteisöllisyyttä. Hyypä on tutkimuksissaan keskittynyt juuri terveyden ja kulttuurin ihmisen sosiaalista pääomaa eli yhteenkuuluvuutta ja luottamusta vahvistavaan puoleen. (Hyypä 2013: 7–8.) Eri yhteisöihin osallistuminen ja niissä toimiminen tuottavat läsnäolon kokemuksen, mikä on Hyypän (2013: 8) mukaan yksi kulttuurin hyvinvointivaikutuksia edistävä tekijä. On osoitettu, että mitä enemmän ihmiset luottavat toisiinsa ja ovat sosiaalisissa suhteissa keskenään, sitä vähemmän he kärsivät pahasta stressistä ja kokevat usein olevansa terveempiä ja hyvinvoivempia (Hyypä 2013: 52–53).

Pia Strandman-Suontausta (2013: 134) tulkitsee väitöskirjassaan asukkaiden ja henkilökunnan toiveet taidetapahtumista toiveiksi yhteisöllisyydestä ja sen kaipuusta. Jaetut taidekokemukset voivat usein olla yksi tärkeä tapa rakentaa hoitolaitosten yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa henkilökunnan ja asukkaiden välillä (Strandman-Suontausta 2013: 134). Taiteen tarkastelussa nousee taiteen katselun, näkemisen, kokemisen ja tuntemisen valinnan vapaus, joka tuo vastapainoa varsinkin asukkaiden hyvin ennalta määrättyyn ja usein heidän puolestaan päätettyyn rutiininomaiseen laitoseselämään (Strandman-Suontausta 2013: 152–153).

Vanhustyö keskittyy usein asukkaiden fyysisten tarpeiden tyydyttämiseen, jolloin henkiset, sosiaaliset ja toiminnalliset tarpeet toteutetaan vain, jos niille jää aikaa (Holthe – Thorsen – Josephsson 2007: 97). Pohjois-Karjalassa taiteilijat olivat mukana hoitolaitoksissa tehtävässä Keinu-hankkeessa. Tässä hankkeessa havaittiin, että laitoksessa asuvan vanhuksen elämän ei pitäisi sisältää pelkästään ravintoa, puhtautta

ja lääkkeitä. Taide ja kulttuuritoiminta haluttiin tuoda asukkaan elämään syventämään hoitotoimenpidekeskeistä ajattelua. Myös palvelukeskuksessa asuva vanhus voi olla tasavertainen kulttuuriin osallistuja. (Nuutinen 2007: 4.) Kulttuuri voidaan nähdä inhimillisenä perustarpeena ja taide luonnollisena osana elämää. Ne ovat asioita, jotka kuuluvat kaikkien elämään palvelukeskuksessa asumisesta huolimatta. (Strandman-Suontausta 2013: 36, 77.)

Sosiaali- ja terveysalan asenteet taide- ja kulttuuritoimintaa kohtaan ovat muuttuneet entistä positiivisemmiksi ja kiinnostus sitä kohtaan on lisääntynyt. Toiminnan määrä on viime vuosina ollut selvästi kasvussa ja sen muodot moninaistuneet. Silti edelleen sosiaali- ja terveysalan tapahtuva taide- ja kulttuuritoiminta on usein määräaikaista ja projektinomaista. (Liikanen 2011: 24, 28 – Strandman-Suontausta 2013: 34 – Känkänen 2013.) Myös toiminnan toteuttajatahot ja toiminnan sisällöt ovat monenlaisia lähtien ammattitaiteilijoiden esiintymisistä henkilökunnan järjestämiin taidetuokioihin (Strandman-Suontausta 2013: 32–34).

2.5 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymys

Opinnäytetyömme toiminnallisen osuuden tavoitteena oli juurruttaa kulttuuritoimintaa osaksi Kissankulman arkea. Työmme tutkimuksellisen osuuden tavoitteena oli selvittää, mitkä asiat edistävät ja estävät kulttuuritoiminnan käyttöä osana ryhmäkoti Kissankulman arkea. Näihin tavoitteisiin olemme pyrkineet toteuttamalla Kissankulmassa pienimuotoisen kehittämisprojektin ja analysoimalla projektin aikana keräämäämme laadullista aineistoa PEO-mallin pohjalta tehdyn luokittelun avulla. Esittelemme mallin tämän raportin luvussa 4.2.

Projekti koostui kuudesta tapaamiskerrasta, joista ensimmäinen oli henkilökunnan kanssa pidetty ideointikerta. Sen pohjalta suunnittelimme neljä tunnin kestäväää toiminnallista taidetuokiota. Näihin taidetuokioihin osallistui sekä henkilökuntaa että asukkaita ja tavoitteena oli antaa henkilökunnalle ideoita toimintojen sisällöksi sekä kokemuksia kulttuuritoiminnan käytöstä työssä. Kuudennella eli viimeisellä toiminnallisella kerralla järjestimme Kissankulman henkilökunnalle ryhmäkeskustelun, jossa refleктоitiin toiminnallisten kertojen onnistumista PEO-mallin eri osa-alueiden kautta.

Kulttuuria vanhustyöhön -opinnäyteprojektimme tutkimuskysymyksenä oli:

- Mitkä tekijät edistävät ja estävät kulttuuritoiminnan käyttöä osana ryhmäkoti Kissankulman arkea?

Tähän kysymykseen olemme etsineet ratkaisua toiminnallisen osuuden aikana kerätystä aineistosta. Tutkimuskysymykseen olemme hakeneet vastauksia huomioiden PEO-mallin kaikki kolme osa-alueita ihminen, toiminta ja ympäristö.

3 Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus yhteistyökumppanina

3.1 Monipuolinen palvelukeskus ja sen arvot

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina oli Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveystieteiden 147-paikkainen Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus. Talossa on viisi ryhmäkotiä: kolme muistisairaille, yksi liikunta- ja toimintarajoitteisille ja yksi psykiatriasta hoitoa tarvitseville helsinkiläisille vanhuksille. Tämän lisäksi talossa on arviointi- ja kuntoutusyksikkö, päivätoimintayksikkö ja palvelukeskus (Roihuvuoren monipuolinen vanhustenkeskus n.d.).

Monipuolinen palvelukeskus tarjoaa monipuolisia, ennaltaehkäiseviä ja kuntoutumista edistäviä palveluita palvelukeskustoiminnoista ympärivuorokautiseen hoitoon ja hoivaan. Palvelukeskustoimintoihin kuuluu muun muassa päivätoimintaa, kursseja ja liikuntapalveluita. Ympärivuorokautista hoitoa tarjotaan palveluasumisen piirissä. (Helsingin kaupungin Sosiaalivirasto 2011 n.d.) Kehittämiprojektin toiminnallinen osuus toteutettiin monipuolisen palvelukeskuksen muistisairaiden ryhmäkoti Kissankulmassa.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen arvot pohjaavat nykyisin Sosiaali- ja terveystieteiden arvoihin (Ahosola 2013), joita ovat asukaslähtöisyys, ekologisuus, oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus, taloudellisuus, turvallisuus, osallisuus ja osallistuminen sekä yrittäjämielisyys (Helsingin kaupunki. Sosiaali- ja terveystieteiden 2013: 4-6). Palvelukeskuksen keskeisenä tavoitteena on kunnioittaa asiakasta persoonana. Palvelukeskuksen ammattitaitoinen henkilökunta tukee asukkaan

itsenäistä toimintaa ja on luomassa kodikasta ja turvallista hoitoympäristöä, joka mahdollistaa asukkaan kokemuksen elämän mielekkyydestä ja onnistumisen tunteesta. (Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus 2012.)

3.2 Ryhmäkoti Kissankulma ja sen arvot

Palvelukeskuksen 25-paikkainen ryhmäkoti Kissankulma tarjoaa ympärivuorokautista palveluasumista muistisairaille asukkaille. Kissankulma jakautuu kolmeen ryhmäkotimaiseen pienkotiin: pitkäaikaisasukkaiden 13-paikkaiseen Eemeliin ja 6-paikkaiseen lidaan sekä kuuden lyhytaikaisasukkaan Vaahteramäkeen. (Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus, Ryhmäkoti Kissankulma 2012.) Ryhmäkoti Kissankulmassa on 17,5 vakituista tointa. Lisäksi toiminta- ja fysioterapeutti työskentelevät puolet työajastaan Kissankulmassa. Tämän lisäksi Kissankulmassa työskentelee yleensä yksi oppisopimusopiskelija sekä 1-3 palkkatuettua työntekijää. (Karlsson 2013a.)

Ryhmäkoti Kissankulman arvot pohjautuvat palvelukeskuksen yhteisiin arvoihin ja Sosiaaliviraston ennen Helsingin sosiaali- ja terveystoimen yhdistämistä Sosiaali- ja terveysvirastoksi laatimaan visioon ”omannäköinen vanhuus”. Visiossa tärkeiksi arvoiksi nostetaan valinnanvapaus, vastuullisuus ja osallisuus. (Paulig 2011 – Karlsson 2013b – Sosiaali- ja terveystoimen uudistaminen 2013.) Asukkaan jäljellä olevien voimavarojen tukeminen kaikessa arjen toiminnassa on ryhmäkodin toiminnan perusajatuksena (Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus, Ryhmäkoti Kissankulma 2012).

Kissankulmassa asukkaiden elämään haetaan vaihtelua huomioimalla esteettinen ympäristö ja aistien virittely erilaisten elämyksien kautta. Asukkaiden päivien sisällössä pyritään ottamaan huomioon asukkaiden ottaminen mukaan kodin askareisiin sekä erottamalla arki juhlasta ja ilta aamusta. Päivittäistä toimintaa ohjaa mahdollisimman pitkälle asukkaan elämänhistoria, toiveet, tavat ja tottumukset. (Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus, Ryhmäkoti Kissankulma 2012.)

3.3 Kulttuuritoiminta osana monipuolisen palvelukeskuksen arkea

Roihuvuoren monipuolisella palvelukeskuksella ei ole aiemmin ollut taiteen ja kulttuurin toteuttamiseen liittyviä ohjeistuksia tai kirjattuja periaatteita. Palvelukeskuksessa on kuitenkin viime vuosien monipuolistuneen taide- ja kulttuuritoiminnan myötä noussut tarve yhteisten taide- ja kulttuuritoiminnan käytäntöjen ja toimintaperiaatteiden luomiselle. Tämä tarve on huomioitu Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa ja syksyllä 2013 palvelukeskuksessa otetaan käyttöön Laura Karlssonin Kuntoutuksen YAMK -opinnäytetyöhön ”Jos mielesi on murheellinen, ala laulaa ja soittaa suloista laulua -Kulttuuri ja Toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa” perustuva ja sen pohjalta tehty käsikirja ”Tartu Hetkeen – Kuinka hyödynnät kulttuurisia menetelmiä työssäsi”. Käsikirja tarjoaa yhteystietoja ja siinä kuvataan palvelukeskuksen kulttuuritoiminnan periaatteet sekä ohjeistetaan hyödyntämään taide- ja kulttuuritoimintaa osana vanhustyötä. Se tulee olemaan myös osa palvelukeskuksen perehdytysohjelmaa. (Karlsson 2013b.)

Kiinnostus taide- ja kulttuuritoiminnan tuomiseksi osaksi Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaa näkyy erilaisten toteutuneiden projektien muodossa, kuten Tanssin portaat ja Osaattori-hanke. Kesällä 2013 palvelukeskus toteutti Roihuvuoren juhlaviikot, jotka toivat kulttuuritapahtumia palvelukeskuksen tiloihin ja pyrkivät lisäämään palvelukeskuksen näkyvyyttä kaupunginosassa. Palvelukeskuksen tiloissa työskenteli vuonna 2013 myös ammattitaiteilija valmistamassa palvelukeskuksen tiloihin pysyvästi jäävää teosta. Tämän lisäksi Kuvataideakatemiassa lopputyötään tekevä taiteilija on ollut toteuttamassa palvelukeskuksen tiloihin rakentunutta lopputyötään, joka on myös osallistanut asukkaita ja henkilökuntaa. (Tuomi – Paakkanen – Tähkänen 2013.) Maaperä on siis ollut hyvin suotuisa myös opinnäytetyöaiheitamme ajatellen.

3.4 Alkukartoitus henkilökunnalle

Kehittämistyö aloitetaan ilmiöön perehtymisellä. Jos kehittämiskohteena on työyhteisö, paras tiedonlähde ovat ihmiset, joita ilmiö koskettaa. Heiltä tietoa keräämällä saadaan esiyymmärrys tutkittavasta aiheesta. (Kananen 2012: 55–56.) Kehittämisprojektimme alussa keräsimme tietoa alkukartoituslomakkeella (Liite 1) Kissan kulman henkilökunnalta liittyen heidän aiempaan kulttuuritoiminnan käyttöönsä osana työtään sekä heidän omaa suhtautumistaan toiminnan käytöstä. Lisäksi selvitimme

henkilökunnan odotuksia ja toiveita liittyen Kulttuurista vanhustyöhön -projektiin. Alkukartoituksen tarkoitus oli selvittää itsellemme ryhmäkodin lähtötilannetta liittyen kulttuuritoimintaan osana ryhmäkodin arkea. Lisäksi alkukartoituksesta saatava tieto voi olla hyödyllistä ryhmäkodin ja monipuolisen palvelukeskuksen sisällä jaettavaksi. Täytettyinä palautettuja lomakkeita saimme 18. Tässä raportissa avaamme vain keskeisimmät vastaukset, jotka on esitelty seuraavissa kappaleissa.

Vastanneista kaikki olivat käyttäneet taide- ja kulttuuritoimintaa osana työtään aiemminkin. Näistä suosituimpina näyttäytyivät laulaminen, musiikin kuunteleminen ja soittaminen, tanssiminen, elokuvien katselu, keskustelu eri taiteeseen ja kulttuuriin liittyvistä teemoista, maalaaminen, runot sekä kuvataiteen tai taidekuvien katseleminen. Seuraavaksi suosituimpina näyttäytyivät päivänlehden, lorujen, sanontojen ja tarinoiden lukeminen ääneen, käsityöt ja askartelu, retket talon ulkopuolelle, yhteiset juhlat sekä taloon tulevat esiintyjät.

Alkukartoituslomakkeen vastanneista seitsemällä on aiempaa kokemusta taide- ja kulttuuriprojektiin osallistumisesta, sen seuraamisesta ulkopuolisena tai projektiin osallistuneiden taiteilijoiden perehdyttämisestä monipuolisen palvelukeskuksen tiloihin ja käytäntöihin. Lisäksi yhdellä on taiteilijan koulutus ja yksi on käynyt Kulttuurikuntouttajat-täydennyskoulutuksen. Osallistuminen projekteihin ja koulutuksiin koettiin pääasiassa positiivisena, mutta joskus myös nolostuttavana. Lisäksi vastauksissa mainittiin, että koulutukseen osallistuminen vahvisti oman ammattitaidon muotoutumista omannäköiseksi.

Henkilökunnalta tiedusteltiin heidän omaa taide- ja kulttuuriharrastuneisuuttaan ja halukkuuttaan tuoda se osaksi työtään. Vastanneita oli 18 ja vain kuusi ei nostanut mitään työhönsä sopivaa taide- ja kulttuuritoimintaan liittyvää harrastusta esille. Osittain tämä voi johtua siitä, että projektimme alussa käytimme taide- ja kulttuuritoiminnasta sanaa taidelähtöiset menetelmät, mikä saattaa etäännyttää ihmistä siitä, mitä taide- ja kulttuuritoiminta voi yksinkertaisimmillaan ja arkipäiväisimmillään olla.

Taide- ja kulttuuritoiminnan merkitystä ja hyötyä vanhustyössä kysyttäessä esille nousi se, että toiminta voi antaa vaihtoehtoisia itseilmaisukeinoja muistisairaille, joille sanallinen itseilmaisuus voi usein olla vaikeaa. Lisäksi henkilökunta koki taide- ja kulttuuritoiminnan monipuolistavan omaa työnkuvaa ja tekevän siitä mielekkäämpää.

Vastanneista kaikki ilmaisivat kiinnostuksensa ottaa käyttöön tai jatkaa taide- ja kulttuuritoiminnan käyttöä osana työtään.

Henkilökunta kertoi odottavansa projektia mielenkiinnolla ja toivoi uusia ja ajatuksia herättäviä ideoita ja sitä, että henkilökunta ja asukkaat olisivat valmiita sitoutumaan ja käyttämään taide- ja kulttuuritoimintaa myös jatkossa. Projektilta toivottiin, että toiminnan aloittamisen kynnyksesi laskisi ja jokaisen ääni tulisi kuulluksi. Henkilökunta toivoi projektin antavan vaihtelua ja piristystä henkilökunnan työhön ja asukkaiden elämään. Projektin suunnittelussa ja toteutuksessa toivottiin huomioitavan asukkaiden yksilölliset tarpeet ja elämänhistoria. Lisäksi kaivattiin yhteenvetoa siitä, mitkä asiat koetaan kiinnostaviksi ja toimiviksi. Henkilökunta koki, että nyt olisi hyvä mahdollisuus yhdessä suunnitella jotakin, joka jäisi oikeasti elämään arkeen ja joka edistäisi sekä henkilökunnan että asukkaiden hyvinvointia. Toivottiin, että projekti tapahtuisi arjessa - kaiken ei tarvitse olla suurta ja ihmeellistä.

Huomioitaviksi asioiksi projektin toteutusvaiheeseen nousivat turvallisuus, asukkaiden vaihteleva vireystaso ja toimintakyky, käytännön struktuurit, ajankäyttö ja riittävän henkilökuntamäärän huomioiminen työvuorossa. Projektin toiminnan pitää perustua vapaaehtoisuuteen. Ideoitiin myös, että ainakin jatkossa omaiset olisi myös hyvä saada mukaan. Toivottiin, että joitakin rutiineja voitaisiin rikkoa ja pyörittää arkea hieman eri tavalla. Näitä yllä mainittuja toiveita projektiamme kohtaan olemme pyrkineet huomioimaan koko projektin ajan, kun olemme toteuttaneet erityisesti toiminnallisen osuuden yhdessä ryhmäkoti Kissankulman henkilökunnan kanssa.

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Toimintatutkimuksen luonne

Kehittämiprojektia toteuttaessamme osallistuimme ryhmäkoti Kissankulman toimintaan etsien toiminnan ja sen reflektoinnin kautta ratkaisuja kysymykseen, mitkä seikat edistävät kulttuuritoiminnan ottamista mukaan vanhustyöhön ja mitkä taas estävät tämän toteutumista. Kulttuuria vanhustyöhön -projekti eteni toimintatutkimuksen piirteitä noudattaen. Toimintatutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa käytännön kehittämiseksi muuttamalla vallitsevia toimintatapoja.

Toimintatutkimuksessa tutkija osallistuu itse tutkimaansa toimintaan ja on aktiivinen toimija. Tällöin hän toisin kuin perinteisemmissä tutkimuksen tavoissa tarkastelee aineistoa sisältäpäin. Näin tutkijan omasta välittömästä kokemuksesta tulee samalla osa aineistoa. (Heikkinen – Rovio – Syrjälä 2008: 19–20.) Osallistuimme itse kaikkiin toiminnallisiin kertoihin. Omilla havainnoinneillamme ja toiminnallamme vaikutimme keräämämme aineiston sisältöön.

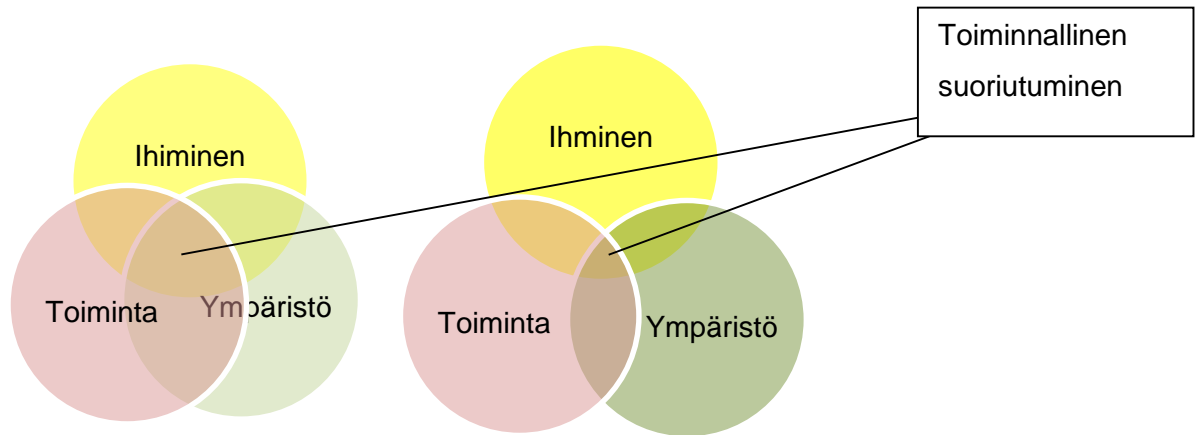
Toimintatutkimuksen luonteeseen kuuluu syklisyys, jossa suunnitelmaa kokeillaan, havainnoidaan, reflektoidaan ja näiden vaiheiden pohjalta tehdään uusi suunnitelma, jota taas kokeillaan käytännössä (Heikkinen ym. 2008: 19, 34–35 – Kananen 39). Työssämme syklisyyden toteutuminen muodostui siitä, että refleктоimme jokaisen taidetuokion jälkeen lyhyesti yhdessä siihen osallistuneiden henkilökunnan jäsenten kanssa kyseisen tuokion aikana syntyneitä havaintoja. Seuraavan tuokion suunnittelussa otimme huomioon edellisellä kerralla nousseet ajatukset kyseisen taidetuokion sisällössä ja toteutuksessa ja pyrimme näin mahdollistamaan seuraavan tuokion onnistumisen.

4.2 Person - Environment - Occupation (PEO) -malli teoreettisena kehyksenä

Työmme teoreettisena pohjana olemme käyttäneet Mary Lawn, Barbara Cooperin, Susan Strongin, Debra Stewartin, Patricia Rigbyn sekä Lori Lettsin (1996) yhteistyössä kehittämää Person-Environment-Occupation (PEO) -mallia. Opinnäytetyössämme olemme käyttäneet PEO-mallia teemahaastattelun ja alkukartoituslomakkeen avulla kerätyn aineiston analysoimiseen sekä toteutuneiden tuokioiden reflektointiin ja reflektiokeskustelun suunnitteluun sekä lopuksi kaiken kerätyn aineiston analysoimiseen ja luokitteluun. Päädyimme tämän mallin valintaan, sillä se kuvaa kaikki kehittämistyöhömmä liittyvät osa-alueet yksinkertaisella, visuaalisella ja helposti lähestyttävällä tavalla. Malli osana kehittämistyötä on tukenut toimintaterapeuttisen näkökulman tuomista työhön eli huomion suuntaamista toimintaan ja sen mahdollistamiseen. Malli on ollut toimiva ja sitä on ollut helppo avata toiminnallisten tuokioiden jälkeen käytyjen reflektiokeskusteluiden yhteydessä myös henkilökunnalle.

Mallissa voidaan nähdä kaikki kolme kulttuuritoiminnan toteutumiseen vaikuttavaa osaluetta: ryhmäkodin henkilökunta (ihminen), kulttuuritoiminta (toiminta) sekä Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus (ympäristö), jossa henkilökunta työskentelee ja joka on asukkaiden koti. PEO-malli kuvataan visuaalisesti kolmena yhteen liittyvänä

ympyränä, jossa ihmisen (person), ympäristön (environment) ja toiminnan (occupation) välinen aktiivinen vuorovaikutus muodostaa keskelle päällekkäisen alueen eli henkilön toiminnallisen suoriutumisen. (Law – Cooper – Strong – Stewart – Rigby – Letts 1996: 14, 16.) Tämä on kuvattuna alla olevassa kuviossa 1.

Kuvio 1. PEO-malli kuvataan visuaalisesti kolmena yhteen liittyvänä ympyränä.

PEO-malli pitää **ihmistä** ainutlaatuisena. Ihmisellä on samanaikaisesti monia aktiivisia rooleja, jotka vaihtelevat ajasta, roolin tärkeydestä, kestosta ja merkityksestä riippuen. Ihminen toimii vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, kehittyy toimiessaan ja on motivoitunut toimintaan, johon osallistuu. Ihminen nähdään holistisesti: mieli, keho ja henkisyys muodostavat yksilön. Jokainen ihminen tuo tilanteeseen oman elämäkokemuksensa ja persoonallisuuden piirteensä sekä luontaiset ja opitut taitonsa, mitkä vaikuttavat toiminnalliseen suoriutumiseen. (Law ym. 1996: 16–17.) Mallin mukaan yksilönä voidaan nähdä yksittäisen asiakkaan lisäksi myös ryhmä tai organisaatio (Law – Cooper – Strong – Stewart – Rigby – Letts 1999: 124). Omassa työssämme ihmisellä tarkoitamme ryhmäkoti Kissankulmassa työskentelevää henkilökuntaa.

Toiminta on ihmisen luontaisten tarpeiden tyydyttämistä, joka tapahtuu tietyssä ympäristössä tietyn roolin kautta suoritettuna. Se sisältää toimintoja ja tehtäviä jonkin päämäärän suorittamiseksi. (Law ym. 1996: 17.) Omassa työssämme toiminnalla tarkoitamme kulttuuritoimintaa ja erityisesti sitä kulttuuritoimintaa, jota toteutimme neljän toiminnallisen taidetuokion aikana. PEO-mallissa toiminta kuvataan koostuvaksi tiukasti toisiinsa sidoksissa olevista erilaisista toiminnoista (activity), tehtävistä (task) ja toiminnasta (occupation). (Law ym. 1996: 16–17.) Toimintona voi olla esimerkiksi

siveltimen kädessä pitäminen, tehtävänä ryhmäkodin ikkunasta aukeavan maiseman maalaaminen ja toimintana maalaaminen.

Ympäristö on konteksti, jossa toiminnallinen suoriutuminen tapahtuu ja se sisältää laajasti huomioiden kulttuuriset, sosio-ekonomiset, institutionaaliset, fyysiset ja sosiaaliset ulottuvuudet. Mallissa ympäristö mielletään helpommin muutettavaksi kuin siinä toimivat yksilöt. Ympäristö muokkaa ihmisen käyttäytymistä ja ihminen muokkaa käyttäytymisellään ympäristöään. Ympäristö nähdään muun muassa toiminnan mahdollistavana tekijänä. (Law ym. 1996: 16–17.) Ympäristönämme tässä työssä toimi Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus.

Toiminnallinen suoriutuminen on kuvattuna visuaalisesti kuviossa 1. yhteenliittyvänä alueena, joka jää kolmen muun osa-alueen keskelle. Se on tulosta mallin kolmen muun osa-alueen vuorovaikutuksesta. Mitä suurempi yhteenliittynyt alue on, sitä tasapainoisemmassa suhteessa eri osa-alueet ovat keskenään ja sitä motivoituneempi henkilö on osallistuessaan hänelle merkitykselliseen toimintaan siinä ympäristössä, jossa hän toimii. Toiminnallinen suoriutuminen on henkilön aktiivinen kokemus merkitykselliseen toimintaan osallistumisesta ympäristössään. Suoriutumiseen vaikuttavina ja sitä muokkaavina tekijöinä nähdään myös sekä tilalliset että ajalliset näkökulmat. Toimintaa suorittavalta henkilöltä vaaditaan kykyä tasapainottaa toiminta itsensä ja ympäristön mahdollisuuksiin sekä kykyä elämänsä aikana uudelleenarvioida omaa itseään ja roolejaan suhteessa toiminnassa ja ympäristössä oleviin merkityksiin. (Law ym. 1996: 16–17.) Toiminnallisella suoriutumisella tarkoitamme henkilökunnan kulttuuritoiminnan käyttöä ja siihen osallistumista työssä.

4.3 Aineiston kuvaus ja keruumenetelmät

Toimintatutkimuksen tärkeimpiin tiedonkeruumenetelmiin kuuluvat osallistuva havainnointi, sen pohjalta kirjoitettu tutkimuspäiväkirja ja haastattelu (Huovinen - Rovio 2007: 104). Opinnäytetyömme tutkimuksellisen osuuden aineistonkeruu tapahtui toiminnallisen osuuden aikana. Keräsimme aineistoa alkukartoituslomakkeella ja alkukeskustelulla. Neljän toiminnallisen tuokion aikana toteutimme osallistuvaa havainnointia ja havaintojemme pohjalta kirjoitimme tutkimuspäiväkirjaa. Jokaisen toiminnallisen kerran jälkeen keräsimme aineistoa henkilökunnalta lyhyellä PEO-malliin pohjautuvalla lomakkeella ja reflektiokeskustelulla. Toiminnallisen osuuden loppuksi järjestimme loppukeskustelun.

Projektin alussa ja lopussa järjestämällämme ryhmäkeskustelulla tarkoitetaan järjestettyä keskustelutilaisuutta, johon on kutsuttu joukko ihmisiä, jotka keskustelevat vapaamuotoisesti, mutta kuitenkin fokusoidusti tietyistä aiheista tietyinä rajattuna aikana. Ryhmäkeskusteluun osallistuu yleensä noin 6-8 henkilöä, mutta jopa 15 riippuen kulttuurista. (Valtonen 2009: 223.) Opinnäytetyömme toteutuksessa ryhmäkeskustelu oli ensimmäisellä ja kuudennella kerralla. Siihen osallistui henkilökunnan jäseniä ja keskustelutilanteen fasilitoijina toimimme me opinnäytetyöntekijät. Fasilitoijan tehtävänä on ohjata osallistujia keskustelemaan tavoitteen mukaisesta aiheesta toistensa kanssa (Valtonen 2009: 223). Projektin alku- ja loppukeskustelujen sekä taidetuokioiden tarkemmat sisällöt ja esille nousseet asiat esittelemme seuraavassa luvussa 5.

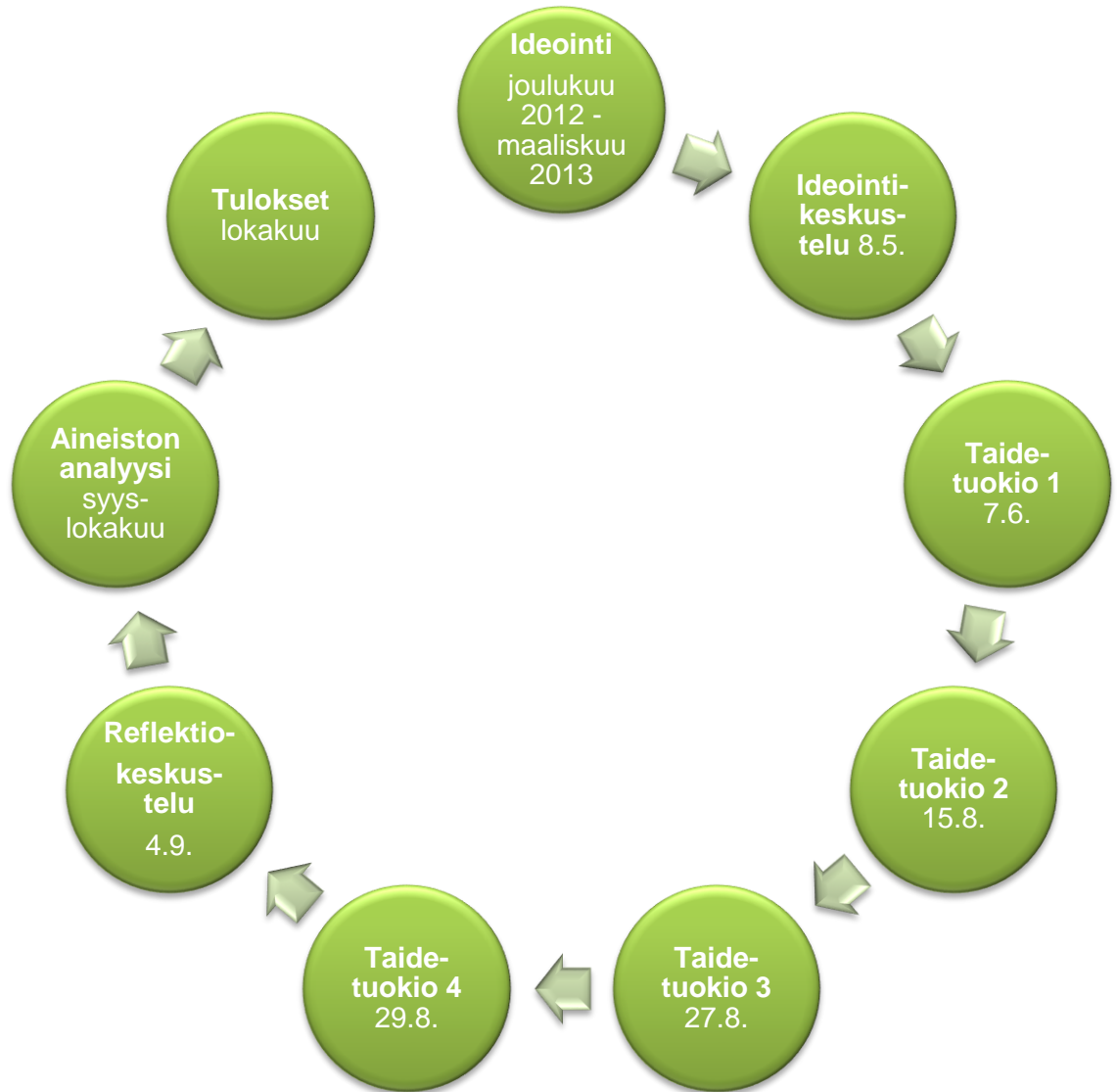
Keräämämme aineisto koostui Kissankulman henkilökunnan täyttämistä 18 alkukartoituslomakkeesta, kahdesta tallennetusta tunnin mittaisesta ryhmäkeskustelusta ja jokaisen neljän toiminnallisen kerran jälkeen pidetyn reflektiokeskustelun muistiinpanoista. Reflektiokeskustelun pohjana toimi henkilökunnan jäsenille jaettu PEO-mallin mukaan ryhmitelty vastauslomake (Liite 3). Lisäksi jokaisen kerran jälkeen teimme muistiinpanoja havainnoistamme tutkimuspäiväkirjoihimme PEO-mallia hyödyntäen. Alku- ja loppukeskusteluille oli kummallekin varattu aikaa tunti, joka on aikana melko lyhyt ottaen huomioon, että Valtonen (2009: 223) kuvaa ryhmäkeskustelun kestävän useimmiten noin kaksi tuntia. Rajasimme keskustelujen ajaksi tunnin, koska toivoimme näin kuormittavamme henkilökuntaa mahdollisimman vähän.

5 Kehittämiprojektin suunnittelu ja toteutus

5.1 Kehittämiprojektin päävaiheet

Kehittämiprojektimme toiminnallinen osuus koostui kuudesta tapaamiskerrasta Kissankulman henkilökunnan ja asukkaiden kanssa. Tutkimuksellinen osuus toteutui tämän jälkeen. Projektimme toiminnallinen osuus alkoi henkilökunnan kanssa pidetystä ideointikeskustelusta, jonka jälkeen toteutimme henkilökunnan ideoiden pohjalta neljä taidetuokiota. Lopuksi järjestimme loppukeskustelun, jossa refleктоimme yhdessä

henkilökunnan kanssa projektin onnistumista ja kulttuuritoiminnan toteutumista edistäviä ja estäviä tekijöitä. Mitä näihin tapaamisiin sisältyi, on kuvattu seuraavissa kappaleissa 5.2, 5.3 ja 5.4. Kuviossa 2. on esitetty kehittämistyön päävaiheet, ja miten kehittämisprojekti eteni.

Kuvio 2. Kehittämistyömme päävaiheet esitettynä toteutusjärjestyksessä.

5.2 Ideointikeskustelu henkilökunnan kanssa

Kehittämisprojektimme ensimmäinen tapaamiskerta oli toukokuussa 2013 Kissankulman henkilökunnan kehittämispäivän yhteydessä Hämeenlinnassa. Tapaamisessa oli 20 Kissankulman henkilökunnan jäsentä. Tavoitteena oli kerätä tietoa henkilökunnan näkemyksistä kulttuuritoiminnan käytöstä työssään ja kartoittaa

heidän projektiin liittyviä toiveitaan. Tavoitteena oli myös ideoida neljän taidetuokion sisältöä.

Alkuperäisen suunnitelmamme mukaan tiedonkeruu oli tarkoitus tehdä kokonaisuudessaan ryhmähaastattelun avulla. Päivän aikataulun johdosta teimme tiedonkeruumenetelmiimme viime hetken muutoksen ja keräsimme osan aineistosta alkukartoituslomakkeella, jota on käsitelty tarkemmin tämän raportin luvussa 3.4. Jaoimme tässä yhteydessä henkilökunnalle myös suostumuslomakkeet, joilla he antoivat meille luvan käyttää projektista saamiamme tietoja opinnäytetyömme tutkimuksellisessa osuudessa.

Kehittämispäivän aikana toteutui projektin ensimmäinen ryhmäkeskustelu. Ryhmäkeskusteluun osallistuivat kaikki kehittämispäivässä mukana olleet henkilökunnan jäsenet. Itse toimimme keskustelun fasilitoijina. Keskustelu nauhoitettiin, jotta pystyisimme analysoimaan sitä jälkikäteen. Ryhmäkeskustelun tavoitteena oli neljän toiminnallisen tuokion ideointi. Aikaa keskusteluun käytettiin tunti. Keskustelu oli varsin vilkasta ja ideoita syntyi paljon. Ideat käsittelivät erityisesti erilaisten elämysten, esimerkiksi luonto- ja aistielämysten tarjoamista asukkaille. Myös retkien, rentouttavien menetelmien ja miehisen toiminnan tarve nostettiin esille.

Liitteessä 4. on esitetty keskustelussa esiin tulleet ideat. Henkilökunnassa on monia, jotka ovat kiinnostuneita kehittämään työtään kulttuuritoiminnan avulla ja jotka jo käyttävät sitä työssään. Samalla useampaan otteeseen tuli esiin työn kiireisyys, joka on isona esteenä kulttuuritoiminnan käyttöönotossa.

5.3 Neljä taidetuokiota henkilökunnan ja asukkaiden kanssa

Me opinnäytetyön tekijät suunnittelimme taidetuokiot toukokuun ideointikerran aikana esiin tulleiden henkilökunnan ideoiden ja toiveiden pohjalta. Liitteessä 4. on kaikki ideointikeskustelun ja muun ideoinnin lomassa esiin nousseet ideat listattuna. Jokaisella kerralla oli oma teemansa ja toimintansa. Ensimmäinen tuokio toteutui kesäkuun alussa ja seuraavat kerrat elokuussa. Ideointikeskustelussa henkilökunta painotti, että tuokioiden suunnittelussa olisi hyvä ottaa huomioon toiminnan helposti lähestyttävyyden. Tässä vaiheessa astuimme hieman syrjään alkuperäisestä ajatuksestamme olla hyvinkin kokeilevia projektin puitteissa. Arvioimme, että lähestymällä asiaa maanläheisesti projekti hyödyttäisi enemmän Kissankulman

henkilökuntaa. Aikatauluun vaikuttivat kesälomat ja pidimme taukoa opinnäytetyöstämme kesä- ja heinäkuussa, jolloin suurin osa Kissankulman henkilökunnastakin oli lomalla.

Ensimmäisen kesäkuussa ohjaamamme taidetuokion aiheena olivat miehiset toiminnot ja työkalut. Mukana oli kaksi henkilökunnan jäsentä ja viisi asukasta. Tuokion suunnitellussa olimme ajatelleet ryhmään tulevan vain miehiä, mutta toteutuessaan ryhmään osallistui myös naisia. Paikka oli Kissankulman ryhmäkodin Eemeli-kodissa. Istuimme kotoisasti pöydän äärellä. Tuokio koostui Papunetistä ladattujen työkalujen ja -koneiden äänien kuuntelemisesta, vanhojen miehisten esineiden, kuten työkalujen ja koneiden osien katselusta ja tunnustelusta sekä Ihanat koneet -näyttelyn pohjalta tehdyn kirjasen katselusta sekä koneista ja alan ammattilaisista haastattelun avulla tehtyjen tekstien lukemisesta. Lopuksi asukkaat ja henkilökunnan jäsenet saivat katsella viittä eri miehiseen aiheeseen liittyvää taidekorttia ja pohtia, mikä pöydällä olevista esineistä muistuttaa tai liittyy jollain tavalla taidekortissa esitettyyn kuvaan. Tämän jälkeen henkilökunta ja asukkaat saivat vielä osallistua kuuntelemalla ja katselemalla sekä halutessaan itsekin toimintoja kokeilemalla autenttiseen sahaus- ja hiontahetkeen.

Toisen taidetuokion aiheena oli maalaus. Mukana oli neljä henkilökunnan jäsentä ja kuusi asukasta. Ryhmä oli elokuussa palvelukeskuksen viherhuoneessa, joka oli varattu vain ryhmän käyttöön. Tila oli rauhallinen ja tuki hyvin toimintaa. Maalaushetki rakentui kuvataiteilija Johanna Rossin muistisairaille suunnitteleman maalaustuokion rakenteen pohjalle. Henkilökunta ja asukkaat maalasivat telaa käyttäen vesiväripaperille kolmella eri värillä musiikin soidessa taustalla. Ryhmän toiminta ja tunnelma saivat henkilökunnalta positiivista palautetta yhteisöllisestä tunnelmastaan ja siitä, että ryhmälle oli varattu oma tila. Tärkeäksi koettiin myös, että mukana oli paljon henkilökuntaa eli yksi henkilökunnan jäsen yhtä asukasta kohden. Henkilökunta koki, että asukkaat pystyivät olemaan tilanteessa rauhallisia ja toimintaan keskittyneitä, koska heillä oli mahdollisuus tarvittaessa tukeutua henkilökuntaan. Henkilökunta arvioi osallistumisensa toimivan myös mallina ja tukena asukkaille. Tämän tuokion yksi tärkeäksi noussut teema oli myös työntekijöiden oma kokemus maalaamisesta musiikkia kuunnellen, samoin erityisesti jaettu yhteinen rauhallinen hetki asukkaiden kanssa.

Kolmannen taidetuokion aiheena oli metsäretki. Mukana oli kuusi henkilökunnan jäsentä ja seitsemän asukasta. Tämä tuokio toteutui alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen ryhmäkodin tilavalla parvekkeella lämpimän ja aurinkoisen sään ansiosta. Me opinnäytetyöntekijät tulimme ryhmäkotiin vierailulle metsäretki-roolivaatteissa. Tavoitteena oli tuoda luonnon rauhoittavia ja virkistäviä elementtejä sisälle taloon. Toimme henkilökunnalle ja asukkaille kuvitteelliselta retkeltämme auringonkukkia ihasteltaviksi, mustikan- ja puolukanvarvuissa olevia marjoja poimittaviksi ja maisteltaviksi sekä syksyn omenoita syötäväksi. Kerroimme retkestämme, eksymisestämme ja juttelimme yhdessä vapaamuotoisesti luontoon liittyvistä aiheista. Lopuksi joimme mehua ja söimme pullaa, niin kuin metsäretkellä kuuluukin. Taustalla soi hiljaisella luonnonääni-cd, jonka linnunlaulu sekoittui luonnollisesti muihin parvekkeelle kuuluviin ääniin. Olimme koko tunnin ajan ryhmäkodin tilavalla parvekkeella kauniissa elokuisessa säässä. Ryhmä sai paljon kiitosta pysähtyneestä, rauhoittavasta ja yhteisöllisestä tunnelmasta sekä henkilöstöressurssien hyödyntämisestä ja aisteja virkistävästä materiaaleistaan. Lopuksi lauloimme yhdessä erään asukkaan toiveesta spontaanisti metsäaiheisen laulun. Jälkikäteen henkilökunta kommentoi, että asukkaat olivat olleet hyvin virkistyneen oloisia tuokion jälkeen.

Neljännän taidetuokion aiheena olivat äänimaljat. Kuljimme ryhmäkodissa äänikulkueena kaikissa kolmessa solussa soittamassa erikokoisia äänimaljoja, jonka jälkeen kulkue kokoontui äänipiiriksi Eemeli-kodin päätyyn, jossa jatkoimme äänimaljoilla soittamista. Mukana oli koko ajan neljä henkilökunnan jäsentä ja yksi henkilökunnan jäsen, joka joutui lähtemään kesken pois sekä vaihteleva määrä asukkaita. Matkan aikana mukaan sai lähteä ja ääniä saivat ihastella kaikki ryhmäkodissa paikalla olevat henkilöt. Jokainen halukas sai jaloille tehtävää äänimaljahoitoa suurella kulholla, johon jalat asetettiin. Kaikki, joille äänimaljahoito tehtiin, pystyivät ilmaisemaan suostumuksensa hoitoon. Tämän tuokion tavoitteena oli ottaa koko ryhmäkodin tila haltuun ja houkuttaa henkilökuntaa ja asukkaita mukaan äänien avulla. Maljat koettiin osalle rauhoittaviksi ja osalle aktivoiviksi. Maljojen soveltamista osana hoitotyötä ideoitiin innokkaasti. Ehdotettiin muun muassa, että henkilökunta voisi käyttää maljoja esimerkiksi rauhoittamaan ahdistunutta tai aktivoimaan passiivista asukasta. Kriittikinä tälle kerralle nousi suuri osallistuneiden määrä, jonka vuoksi tila koettiin hieman ahtaaksi. Äänimaljat kuitenkin koettiin positiivisiksi ja äänet houkuttelivat paikalle sellaisiakin, jotka eivät muuten olisi tulleet. Maljahoidon voi tehdä asukkaalle, jonka toimintakyky voi olla hyvinkin alentunut, sillä hoidon vastaanottaminen ei vaadi omaa aktiivisuutta.

Emme olleet tavanneet yksikön asukkaita, emmekä ohjanneet heille mitään aiemmin. Pohdimme paljon etukäteen toiminnan kohdennettavuutta ja sitä, olisiko toiminta liian helppoa tai vaikeaa muistisairaille asukkaille. Miehisen tuokion reflektoinnin ja omien havaintojemme perusteella päädyimmekin selvästi yksinkertaistamaan seuraavien ryhmien rakennetta ottamalla jokaiseen kertaan mukaan vain yhden toiminnon, jonka ympärille koko taidetuokio rakentui. Seuraavien ryhmien toteutustilat valittiin myös niin, että ne olivat rauhallisempia kuin miesten kerran toteutustila.

Meillä oli kummallakin taustalla yksi aiempi toimintaterapiaharjoittelujakso Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen arviointi- ja kuntoutusosastolla, jossa suurin osa asukkaista on muistisairaita. Toimintaa suunnitellessamme huomioimme asukkaiden alentuneen toimintakyvyn, mutta emme kuitenkaan aliarvioineet asukkaiden kykyjä ja taitoja. Se, että tulimme talon ulkopuolelta, saattoi tuoda työhömmehä rohkeampaa ja kokeilevampaa otetta.

5.4 Loppukeskustelu henkilökunnan kanssa

Projektimme toiminnallinen osuus päättyi loppukeskusteluun, johon osallistui 12 henkilökunnan jäsentä. Suurin osa osallistuneista oli osallistunut vähintään yhteen toiminnalliseen taidetuokioon. Mukana oli muutama sellainenkin henkilökunnan jäsen, joka ei ollut mukana projektin aiemmissa vaiheissa. Keskustelu oli ryhmäkodin toimistossa osastonkokouksen yhteydessä ja kesti noin tunnin.

Toteutimme keskustelun PEO-mallin kolmea toiminnalliseen suoriutumiseen vaikuttavaa osa-aluetta (ihminen, toiminta, ympäristö) apuna käyttäen. Tarkoituksena oli kartoittaa kulttuuritoimintaa edistäviä ja estäviä tekijöitä ja tehdä yhteenvetoa toiminnallisten kertojen aikana nousseista tekijöistä. Tämä toteutettiin post it -lappujen avulla. Tämän jälkeen kävimme esille nousseet asiat lyhyesti läpi. Lopuksi henkilökunta sai antaa palautetta toteutuneesta projektista ja tuoda esiin projektin aikana esiin tulleita kehittämisideoita.

6 Kehittämiprojektin tulokset

6.1 Aineiston analysointi

Aineiston analyysivaiheeseen otimme mukaan kaiken keräämämme aineiston. Alkukartoituslomakkeen vastaukset olemme käsitelleet jo luvussa 3.4. Alkukartoituksen tarkoituksena oli selvittää ryhmäkoti Kissankulman lähtötilannetta kulttuuritoiminnan käytöstä osana työtään. Aineiston keräämisen jälkeen nauhoitetut alku- ja loppukeskustelut muokattiin kirjalliseen muotoon. Tämä tehtiin kuuntelemalla nauhoitettu aineisto useampaan kertaan ja kirjoittamalla sen sisältö auki. Sanatarkasti nauhoitettua aineistoa ei litteroitu. Kaikki aineistomme oli kirjallisessa muodossa, kun olimme kirjoittaneet ryhmäkeskustelut kirjalliseen muotoon. Tässä vaiheessa aloitimme aineiston analysoinnin, jonka teimme teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla. Sisällönanalyysissä pyritään tiivistämään aineisto selkeään ja informatiiviseen muotoon, jotta siitä voitaisiin luoda luotettavia tuloksia (Tuomi - Sarajärvi 2008: 108). Teorialähtöisessä sisällönanalyysissä luokittelu perustuu johonkin aiempaan teoriaan tai käsitejärjestelmään, jonka perusteella muodostetaan analyysia ohjaava analyysirunko (Tuomi-Sarajärvi 2008:113). Analyysirunko muodostettiin PEO-mallin käsitteistä ihminen, toiminta ja ympäristö. Alla olevassa taulukossa 1. on esitetty analyysirunkomme pohja, johon keräsimme kaiken käsitteiden alle sopivan aineistomme.

Taulukko 1. PEO-mallin käsitteiden pohjalta muodostettu analyysirunko.

	Edistää	Estää
Ihminen		
Toiminta		
Ympäristö		

Aineiston analysointi aloitettiin keräämällä analyysirunkoon aineistosta kaikki ne asiat, jotka siihen sopivat. Aineistoyksiköksi voidaan valita sana, lause, lausuma tai ajatuskokonaisuus. (Sarajärvi 2002: 47.) Valitsimme analyysiyksiköksi lausuman ja kirjoitetusta tekstistä asiaa kuvaavan ajatuskokonaisuuden. Koska aineiston keräämisessä oli käytetty PEO-mallia pohjana ja PEO-mallissa ihmisen toiminnallista

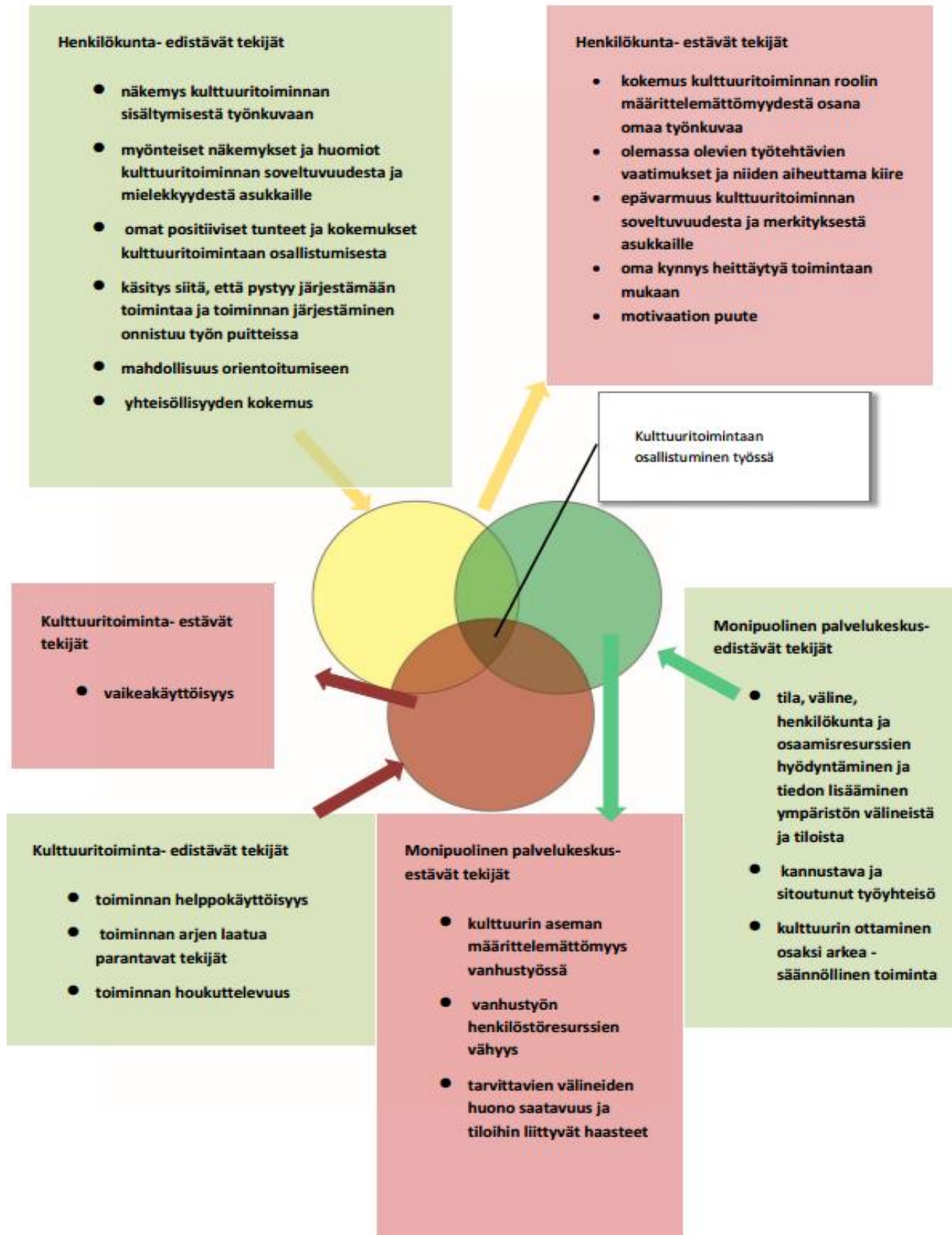
suoriutumista pyritään kuvaamaan hyvin kokonaisvaltaisesti, saimme sijoitettua lähes kaiken keräämämme aineiston analyysirungon sisälle. Aineiston ryhmittelyssä samaa tarkoittavat käsitteet yhdistetään luokiksi ja näin aineisto tiivistyy (Tuomi-Sarajärvi 2008: 110). Kun aineistosta nousseet kulttuuritoimintaa edistävät ja estävät tekijät oli sijoitettu analyysirungon sisälle, aloitettiin ryhmittely. Analyysirungon sisällä olevat tekijät koottiin eri luokkien alle. Näistä luokista yhdistimme vielä yläluokkia. Lopulta kuitenkin tulokset päädyttiin esittämään käyttäen vain yläluokkia ja avaamalla ne lukijalle niin, että alaluokat tulevat myös esiin. Tähän päädyttiin, jotta tulokset voitaisiin esittää mahdollisimman selkeässä muodossa.

Esimerkiksi aineiston tiivistämisestä nostamme luokan yhteisöllisyyden kokemus. Yhteisöllisyys toistui henkilökunnan puheissa ja reflektiokeskusteluissa jo projektin alusta alkaen ja koimme tärkeäksi nostaa se omaksi luokakseen. Yhteisöllisyyden kokemus nousi taidetuokioiden reflektiokeskusteluissa muun muassa sanoina *yhteisötilanne, yhteisöllinen fiilis, hyvä ilmapiiri, porukka lähti rohkeasti mukaan, helppo jutella asukkaiden kanssa, yhdessä kivempaa, hoitajia ja asukkaita yhdistävät tekijät, hyvin hoidettu työ*. Omissa päiväkirjoissamme pohdimme havaintojamme ja nostimme kummatkin päiväkirjoissamme esiin sen, että yhteisöllisyyden kokemus näytti lisääntyneen muun muassa henkilökunnan ja asukkaiden välisen yhteisen ja jaetun arjesta irrottavan toiminnan kautta. Yhdessä tekemisen ja yhdessäolon koettiin vähentävän henkilökunnan ja asukkaiden välistä raja-aitaa, mikä osaltaan lukeutuu yhteisöllisyyden alle juuri roolien sekoittumisen näkökulmasta.

Tiivistimme edelleen aineistoa, jolloin yhtenä henkilökuntaan liittyvänä edistävänä luokkana toimi yhteisöllisyyden kokemus, joka sisälsi tiivistetyn aineiston: *toiminnan koettiin lisäävän yhteisöllisyyttä ja yhteisöllisyys koettiin myönteisenä, tavoiteltavana asiana*. Koettuun yhteisöllisyyden kokemukseen alkoi näin ollen tiivistyä kaikki yllä mainittuja asioita käsittelevät ilmaukset ja lauseet. Muodostimme muutkin tulostemme luokat tällä samalla periaatteella. Loppujen lopuksi aineisto tiivistyi kuviossa 3. esitettyihin tuloksiin. Ne kuvaavat tekijöitä, jotka edistävät ja estävät kulttuuritoiminnan toteutumista osana ryhmäkoti Kissankulman arkea.

6.2 PEO-malli välineenä

Kulttuuria vanhustyöhön -projektissa esiin nousseet kulttuuritoimintaa edistävät ja estävät tekijät esitämme tässä ryhmiteltynä PEO-mallin käsitteiden ihminen, toiminta ja ympäristö mukaisesti. Avaamme alla olevan kuvion 3. tulokset seuraavissa työn tuloksia käsittelevissä kappaleissa, jotka olemme ryhmitelleet PEO-mallin käsitteiden mukaisesti. Ihmisellä tarkoitamme henkilökuntaa, toiminnalla kulttuuritoimintaa ja ympäristöllä Roihuvuoren monipuolista palvelukeskusta. Me opinnäytetyöntekijät suunnitelimme ja toteutimme kaikki projektin kuusi toiminnallista tapaamista. Tällöin kehittämisprojektissämme jää varmasti piiloon tekijöitä, jotka olisivat tulleet esiin, jos henkilökunta olisi itse työajallaan suunnitellut ja järjestänyt kyseiset toiminnot.

Kuvio 3. Tulokset PEO-mallin mukaisesti jäsenneltynä.

6.3 Henkilökuntaan liittyvät kulttuuritoimintaa edistävät tekijät

Henkilökunta osa-alueen alle edistävien tekijöiden alle muodostui luokat näkemys kulttuuritoiminnan sisällymisestä työnkuvaan, myönteiset näkemykset ja huomiot kulttuuritoiminnan soveltuvuudesta ja mielekkyydestä asukkaille, henkilökunnan omat positiiviset tunteet ja kokemukset kulttuuritoimintaan osallistumisesta, käsitys siitä, että itse pystyy järjestämään toimintaa ja toiminnan järjestäminen onnistuu työn puitteissa, mahdollisuus orientoitumiseen sekä koettu yhteisöllisyyden kokemus.

Suurin osa henkilökunnasta koki **kulttuuritoiminnan kuuluvan** jollain lailla osaksi **työnkuvaansa**. Siihen, miten kiinteästi se koettiin osaksi työnkuvaan, vaikutti muun muassa nykyinen työtehtävä, aiempi koulutustausta ja aiemmat kokemukset kulttuuritoiminnan käytöstä omassa työssä. Erityisesti aiemmat mielekkäiksi koetut kulttuuritoiminnan käyttökokemukset työssä tukivat kulttuuritoiminnan näkemistä osana työnkuvaan. Työnkuvaan linkittymisen kannalta tärkeää on, että toiminnan koetaan edistävän ryhmäkodin tavoitteita.

Myönteiset näkemykset ja huomiot kulttuuritoiminnan soveltuvuudesta ja mielekkyydestä asukkaille nousi tärkeäksi edistäväksi tekijäksi. Henkilökunta huomioi toiminnan soveltuvuutta, vaikutuksia ja erityisesti sen merkitystä asukkaille. Jos toiminnan koettiin lisäävän asukkaiden hyvinvointia tai osallistumista, henkilökunta ilmaisi kiinnostusta käyttää toimintaa jatkossakin. Huomioit myönteisistä vaikutuksista asukkaille toimivat siis motivaattorina toiminnan käyttöönotossa.

Omat positiiviset tunteet ja kokemukset kulttuuritoimintaan osallistumisesta pitää sisällään henkilökunnan sekä töissä että vapaa-ajalla kulttuuritoimintaan osallistumisesta saamat myönteiset kokemukset. Johonkin tiettyyn kulttuuritoimintaan osallistuminen ja siitä nauttiminen auttaa näkemään sen mahdollisen merkityksen myös jollekin toiselle ihmiselle. Henkilökunnan omat aiemmat kulttuuritoiminnan käyttökokemukset tukivat myös käsitystä siitä, että itse pystyy järjestämään toimintaa ja sen järjestäminen onnistuu työn puitteissa. Aiempi käyttökokemus antaa varmuutta toiminnan käyttöön ja osallistumiseen jatkossa, kun tiedossa on, millaisia taitoja se vaatii itseltä ja kuinka paljon heittäytymistä ja luovuutta siihen mukaantulo vaatii. Töissä onnistuneesti toteutuneet kulttuuritoiminnan käyttökokemukset tukivat taas käsitystä siitä, että käyttö on mahdollista henkilökunnan pääasiallisesti hoitoon ja huolenpitoon liittyvän työn keskellä. Toteutetussa projektissa tuli esiin, että henkilökuntaan on hyvä

informoida tulevasta kulttuuritoiminnasta, jotta siihen on **mahdollisuus orientoitua edeltä käsin.**

Omaksi erilliseksi luokakseen olemme nostaneet **yhteisöllisyyden kokemuksen**, sillä sitä oli vaikea asettaa jonkin tietyn luokan alle. Yhteisöllisyyden kokemus liittyy niin henkilökuntaan kuin heidän näkemyksiinsä toiminnan merkityksellisyydestä asukkaille. Projektissamme erityisesti maalaus- ja metsäretkikertojen jälkeen henkilökunta toi esiin tilanteiden mahdollistaneen yhteisöllisyyden kokemuksen. Näillä kerroilla korostui se, että yhdessä saatiin keskittyä muuhunkin kuin päivittäisten perustarpeiden hoitoon. Roolit sekoittuivat, kun yhdessä osallistuttiin kulttuuritoimintaan ilman tavanomaista hoitaja-asukas -asetelmaa. Henkilökunta katsoi myös osan asukkaista jakaneen tämän kokemuksen kanssaan. Yhteisöllisyyden kokemus koetaan merkitykselliseksi, ja se auttaa sitoutumaan toimintaan myös jatkossa. Yhteisöllisyyden kokemus edesauttaa myös kulttuuritoiminnan kokemista osaksi työnkuvaa, sillä se tukee työn tavoitteiden toteutumista lisäten asukkaiden hyvinvointia. Yhteisöllisyyden kokeminen lisää myös henkilökunnan työhyvinvointia.

6.4 Henkilökuntaan liittyvät kulttuuritoimintaa estävät tekijät

Ihmiseen liittyvän osa-alueen estäviin tekijöihin muodostui luokat kokemus kulttuuritoiminnan roolin määrittelemättömyydestä osana omaa työnkuvaa, olemassa olevien työtehtävien vaatimukset ja niiden aiheuttama kiire, epävarmuus kulttuuritoiminnan soveltuvuudesta ja merkityksestä asukkaille, oma kynnys heittäytyä toimintaan mukaan sekä motivaation puute.

Kokemus kulttuuritoiminnan roolin määrittelemättömyydestä osana omaa työnkuvaa näkyi aineistossa monella tapaa. Henkilökunta toi esille, että perustyöt on hoidettava ensin. Tämä kertoo siitä, ettei kulttuuritoimintaa nähdä osana perustyötä vaan lisänä, jota tehdään, kun perustyöt on hoidettu. Toisaalta koettiin, että jos itse panostaa kulttuuritoimintaan, jää raskaammat hoitotyöt muille, ja tämä aiheuttaa työn epätasaista jakautumista. Henkilökunta koki kuitenkin tärkeäksi, että asukkaiden päivissä olisi muutakin sisältöä kuin päivittäisiä perustoimintoja. Siksi kulttuuritoiminnan mukaan ottaminen osaksi joka päiväistä arkea koettiin tärkeäksi.

Olemassa olevien työtehtävien vaatimukset ja niiden aiheuttama kiire näkyi keräämässämme aineistossa. Vanhustyön päivittäisiin perustoimintoihin liittyvät

toiminnot vievät merkittävän osan erityisesti hoitajien työajasta. Myös kesken henkilökunnan ja asukkaiden kulttuuritoimintaan osallistumista muulle henkilökunnalle voi tulla akuutti ja yllättävä tarve saada apua asukkaan hoitotilanteeseen. Tämä voi aiheuttaa ristiriitaisia tunteita ja huonoa omaatuntoa, kun ei voi samanaikaisesti hoitaa hoito- ja muita tehtäviä ja osallistua kulttuuritoimintaan. Jos toiminta esimerkiksi järjestetään rauhattomassa tilassa, jossa kulkee paljon muutakin henkilökuntaa tai asukkaita, kulttuuritoimintaan osallistuvien huomio voi helposti herpaantua ympärillä oleviin asioihin ja keskittyminen taidetuokioon voi kärsiä. Oman työn organisointi niin, että taidetuokioille jää aikaa, on tärkeää. Vaikka taidetuokiolle saisi järjestettyä aikaa, niin sen suunnittelullekin olisi löydyttävä aika. Tämä koettiin haasteelliseksi ja aikaa suunnittelulle toivottiin lisää.

Epävarmuus toiminnan soveltuvuudesta ja merkityksestä asukkaille oli esillä useaan otteeseen eri taidetuokioita reflektoidessa ja erityisesti alkukeskustelussa. Henkilökunta tuntee asukkaansa hyvin, mikä edistää toiminnan kohdennettavuuden toteutumista. Se voi kuitenkin samanaikaisesti estää jonkin toiminnan kokeilemista, sillä henkilökunnalla voi olla toiminnan soveltuvuudesta asukkaalle jo niin vahva ennakkokäsitys ja mahdollinen oletus siitä, ettei toiminta sovellu jollekulle. Asukkaat reagoivat erilaisilla epäonnistumiseen: jotakin se ei haittaa ja jollekin se voi aiheuttaa negatiivisia tunteita. Henkilökunta keskusteli siitä, että uusia ja epävarmalta tuntuvaa toimintaa olisi silti hyvä rohkeasti ja avoimesti kokeilla. Kaikki ei sovi kaikille. Joskus toiminta voi olla vahvemmin henkilökunta- kuin vanhuslähtöistä. Tällöin asukas saattaa kokea toiminnan vain merkityksettömänä suoriutumisenä käsketyistä tehtävistä.

Osa henkilökunnan jäsenistä koki **oman kynnyksensä heittäytyä toimintaan mukaan** korkeaksi. Kulttuuritoiminnan järjestämiseen, ohjaamiseen tai osallistumiseen liittyy monelle oman mukavuusalueen ulkopuolelle menemistä, mikä voi aiheuttaa negatiivisia tunteita tai epävarmuutta. Esille nousi muun muassa oma arkuus, arvostelun ja naurunalaiseksi tulemisen pelko ja kokemattomuus ryhmänvetäjänä. Toimintaan osallistuminen ja sen ohjaaminen vaatii usein heittäytymistä, mikä poikkeaa muista vanhustyöhön liittyvistä tehtävistä. Toimintaan osallistumiseen ja ohjaamiseen liittyvä esillä oleminen koettiin pelottavaksi, mutta samalla ymmärrettiin, ettei tarvitse olla taide- ja kulttuurialan ammattilainen voidakseen ohjata kulttuuritoimintaa. Koettiin, että esimerkiksi asukkaan kanssa kahdestaan laulaminen on helpompaa, kun muu henkilökunta ei ole kuulemassa tai näkemässä.

Motivaation puute kulttuuritoiminnan käyttöä kohtaan nostettiin muutaman kerran reflektiokeskusteluiden aikana esille. On loogista, että jos toiminta ei kiinnosta, ei siihen täydellä panoksella sitouduta henkilökunnan tai asukkaidenkaan osalta. Motivaation puutteeseen voi linkittyä lisäksi päivittäisten perustoimintojen painottuminen vanhustyössä ja niihin kuluvan ajan pituus. Tämä aiheuttaa kiireen tuntua ja mahdollisesti tunnetta siitä, ettei taiteelle ja kulttuurille jää aikaa. Taiteen ja kulttuurin aseman määrittelemättömyys osana vanhustyötä ja omaa työnkuvaa voi lisäksi laskea motivaatiota, jos toiminnan merkitystä ei ymmärretä.

6.5 Kulttuuritoimintaan liittyvät edistävät tekijät

Toimintaosa-alueen kulttuuritoimintaa edistävien tekijöiden alle muodostuivat luokat toiminnan helppokäyttöisyys, toiminnan arjen laatua parantavat tekijät sekä toiminnan houkuttelevuus.

Kulttuuritoiminnan **helppokäyttöisyys** pitää sisällään sen, että toiminnan on hyvä olla **helposti lähestyttävää, sen järjestämisen vaatimukset eivät saa olla suuret, sen on oltava oikein kohdennettua, sovellettavaa ja mielellään etukäteen suunniteltua. Helposti lähestyttävyyttä** viittaa niin henkilökuntaan itseensä kuin asukkaisiin tarkoittaen sitä, että toiminta on kulttuuriimme sopivaa, se ei vaadi osallistujilta liian monimutkaisia taitoja tai esimerkiksi liikaa luovaa heittäytymistä. **Toiminnan järjestämisen vaatimukset** sisältävät tarvittavat väline- ja tilavaatimukset sekä mahdolliset toiminnan toteuttamiseen saatavissa olevat valmiit ohjeet. Valmiit ohjeet auttavat sellaista henkilökunnan jäsentä, jolla ei ole aikaisempaa kokemusta toiminnan toteuttamisesta. **Oikein kohdennettu** viittaa toiminnan sopivuuteen asukkaille ja siihen liittyy niin ulkoisia kuin sisällöllisiä piirteitä. Ulkoisesti kyse on toiminnan taidollisista vaatimuksista ja sisällöllisesti siitä, onko toiminta asukkaille mielekästä.

Sovellettavuus kuvaa sitä, että kulttuuritoimintaa tulee pystyä mukauttamaan siinä tilanteessa, kun sitä ollaan toteuttamassa. Esimerkiksi voidaan ottaa äänimaljojen käyttö. Asukas voi olla toimintakyvystään riippuen aktiivisessa tai passiivisessa roolissa joko soittaa maljaa itse tai olla vastaanottavana osapuolena henkilökunnan jäsenen tekemässä maljahoitotilanteessa. Sovellettavuus kuvaa myös sitä, että toiminnan käyttöönottoa auttaa, jos toimintaa voi käyttää erilaisissa tilanteissa esimerkiksi äänimaljoja aamutoimien yhteydessä. Myös **etukäteissuunnittelu** osoittautui

merkittäväksi osaksi toiminnan käyttöönottoa ja käyttöä jatkossa. Se, että joku on suunnitellut toiminnan etukäteen, auttaa toiminnan sulavaa toteutumista ja edesauttaa toiminnan toteutumista myös jatkossa.

Kulttuuritoiminnan arjen laatua parantavat tekijät koostuvat toiminnan sisällöllisistä elementeistä eli siitä, miten toiminta nivoutuu ryhmäkodin tavoitteisiin ja millaisia kokemuksia se mahdollistaa. Hyväksi koettu toiminta myös tukee asukkaiden aktiivisuutta ja osallisuutta, rikastuttaa arkea sisällöllisesti sekä luo yhteisöllisyyttä ja vastavuoroisuutta. Kaikkien näiden seikkojen ei tarvitse toteutua samanaikaisesti. Toiminnan positiivinen vaikutus asukkaiden aktiivisuuteen koettiin merkittäväksi asiaksi ja nostettiin henkilökunnan taholta esiin jokaisessa reflektiokeskustelussa. Arjen rikastuminen lisää niin asukkaiden kuin henkilökunnan viihtyvyyttä. Erityinen painoarvo koettiin olevan juuri asukkaiden arjen rikastumisella, koska kyseessä on heidän tämän hetkinen kotinsa. Siksi elämän toivottiin sisältävän muitakin elementtejä kuin hoivaa.

Omana luokkanaan oli **houkuttelevuus**, joka rakentui niistä toiminnan elementeistä, jotka houkuttelivat osallistumaan. Houkuttelevuuteen alle sisältyy aisteja ruokkivia asioita kuten ääntä, värejä, makuja ja liikettä. Houkuttelevuus oli monesti jotain tavanomaisuudesta poikkeavaa ja piristävää kuvattua, kuten kimppu keltaisia auringonkukkia tai äänimaljojen ryhmäkodissa kaikuva rauhoittavat äänet.

6.6 Kulttuuritoimintaan liittyvät estävät tekijät

Projektin toiminnallisen osuuden aikana esiin nousseista kulttuuritoiminnan toteuttamista estävistä tekijöistä muodostui vain luokka **vaikeakäyttöisyys**. Estäviä tekijöitä nousi toiminnan osalta esiin melko vähän. Tämän katsomme johtuvan siitä, että toiminnan suunnittelu oli meidän opinnäytetyöntekijöiden vastuulla. Tällöin ei ehkä tullut esiin niitä suunnitteluun liittyviä ongelmia, joita henkilökunta saattaa kokea muun työn ohessa. Näillä ongelmilla tarkoitamme esimerkiksi ajanpuutetta ja muun työn kiireellisyyttä ja ensisijaisuutta. Meidän ennalta tekemäämme työtä, materiaalien hankintaa ja sen vaativaa perustyön ohella, käsiteltiin henkilökunnan palautteessa. Henkilökuntaa askarrutti, millä ajalla tuokiot suunniteltaisiin, kun perustyö vaatii kaiken ajan.

Vaikeakäyttöisyys muodostuu **huonosti kohdennettavuudesta, toiminnan soveltamisen vaikeudesta** ja **haastavista välinevaatimuksista**. Nämä ovat

käytettävyyden ongelmakohtia, jotka omassa työssämme näyttäytyivät erityisesti ensimmäisellä toiminnallisella kerralla miehisellä tuokiolla, jolloin emme olleet ennen tuokion toteutumista tutustuneet asukkaisiin. Omassa työssämme toiminta oli huonosti kohdennettu erityisesti juuri miehisellä tuokiolla, koska toiminta oli liian nopeatempoista ja se sisälsi liikaa eri vaiheita. Toiminnan soveltamisen vaikeus liittyi omassa työssämme siihen, miten asukkaiden toiminnan rajoitteisiin reagoitiin. Henkilökunnalla oli monesti taitoa ratkaista nämä soveltamisen ongelmat ja ratkaisut johtivat yleensä asukkaan osallisuuden lisääntymiseen. Esimerkiksi miehisellä tuokiolla tarkasteltavien esineiden asettaminen suoraan asukkaan käteen kohdisti huomion esineeseen ja lisäsi osallistumisen tasoa. Alkuperäisen suunnitelmamme mukaan esineet olisivat olleet pöydällä ja asukkaat olisivat ottaneet ne siitä itse käteensä. Tämä olisi jättänyt monet asukkaat passiivisesti istumaan, sillä esineen käteen nostaminen ei itsenäisesti onnistunut kaikilta.

6.7 Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskukseen liittyvät edistävät tekijät

Kulttuuritoimintaa edistäviksi Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen eli ympäristön osa-alueiden alle muodostuneiksi luokiksi nousivat tila-, väline-, henkilökunta- ja osaamisressurssien hyödyntäminen ja tiedon lisääminen ympäristön välineistä ja tiloista, kannustava ja sitoutunut työyhteisö sekä taiteen ja kulttuurin ottaminen osaksi arkea.

Tila-, väline-, henkilökunta- ja osaamisressurssien hyödyntäminen ja tiedon lisääminen ympäristön välineistä helpottaa toiminnan järjestämistä ja madaltaa aloittamisen kynnyksiä. Tilan ja välineiden sopivuutta toiminnalle ja asukkaille korostettiin. Asia mainittiin niin alku- ja loppukeskusteluissa kuin jokaisen taidetuokion reflektiossakin. Toiminnan käyttöönottoa helpottaa toimintaan tarvittavien välineiden helppo saatavuus ja halpa hinta sekä välineiden ja tilan löytyminen läheltä. Tilan pitää olla riittävän tilava ja sinne pitää olla helppo siirtyä, jotta esimerkiksi pyörätuoliasukkaatkin pääsevät avustettuina helposti paikan päälle.

Vaikka lähellä olevaa tilaa arvostettiin, samanaikaisesti henkilökunta koki positiivisena sen, että ryhmäkodista lähdettiin myös muualle. Tällöin pystyttiin käyttämään rauhallisempia tiloja, jotka tukevat keskittymistä toimintaan, ja eläytyminen hetkeen helpottuu niin asukkailla kuin henkilökunnalla. Jos toiminta kuitenkin tapahtuu ryhmäkodissa, asukkaat saadaan luontevimmin mukaan. Mukaan saattaa tällöin lähteä

spontaanisti sellaisiakin asukkaita tai henkilökunnan jäseniä, jotka muuten eivät olisi halunneet, jaksaneet tai ehtineet osallistua. Omien voimavarojen mukainen osallistuminen koettiin olevan helpompaa ryhmäkodissa, jossa toiminnasta on helpompaa halutessaan lähteä myös kesken pois.

Toimintaa edistäviksi ominaisuuksiksi tilassa nimettiin rauhallisuus, tuttuus, turvallisuus, kodinomaisuus, kiireettömyys, viihtyisyys, kauneus, luonnonläheisyys ja valoisuus. Tiedon ja tiedonkulun lisääminen ympäristön välineistä ja tiloista ryhmäkodin ja palvelukeskuksen toimijoiden välillä edistää toiminnan toteutumista. Tähän on jo palvelukeskuksessa tartuttu. Roihuvuoren monipuolisesta palvelukeskuksesta on valmistumassa käsikirja, jossa on listattuna kaikki keskuksen tilat ja välineet sekä niiden saatavuus ja sijainti. Kun saatavilla olevat tila- ja välineresurssit ovat tiedossa, toiminnan suunnittelu ja toteutus helpottuu ja järjestämisen kynnyks madaltuu.

Tarvittavien **henkilökunta- ja osaamisresurssien hyödyntäminen** ja varaaminen tukee kulttuuritoiminnan järjestämistä. Mukana koettiin olevan lähes koko projektimme ajan riittävästi henkilökuntaa. Vain ensimmäisessä taidetuokiossa henkilöstöresurssit koettiin vähäisiksi, sillä mukana oli vain kaksi henkilökunnan jäsentä. Henkilökunta koki projektimme toiminnalliset tuokit onnistuneiksi juuri siksi, että riittävä henkilökunta toi tilanteeseen rauhallisuutta, kun asukkaat saivat tilanteessa tarvitsemansa tuen. Henkilökunta toi myös esiin, että joissain tilanteissa vieressä oleva henkilökunnan jäsen saattoi toimia mallina asukkaalle. Kenties tärkeimpänä näyttäytyi kuitenkin yhdessä tekemisen luoma tunnelma. Hoitaja-hoidettava -roolit pystyttiin ainakin osittain jättämään hetkeksi syrjään, kun yhdessä osallistuttiin erityiseen toiminnalliseen hetkeen. Henkilökunta toivoi, että jatkossa henkilökuntaresursseja ja jo olemassa olevan henkilökunnan osaamista hyödynnettäisiin enemmän ja henkilökuntaa resursoitaisiin enemmän järjestettävään kulttuuritoimintaan.

Kannustava, sitoutunut ja tukeva työyhteisö käsittää esimiehen tuen, työntekijöiden välisen myönteisen ilmapiirin, pyrkimyksen hyvään ja laadukkaaseen hoitoon sekä työyhteisön kannustuksen omien taitojen kehittämiseen ja osallistumiseen taidoista ja aiemmasta kokemuksesta riippumatta. Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa ja ryhmäkoti Kissankulmassa edistäväksi tekijäksi nousee vahva esimiestasolta asti lähtevä kiinnostus ja kannustus kulttuuritoiminnan käyttöä kohtaan osana vanhustyötä ja palvelukeskuksen arkea.

Kulttuuritoiminnan sisällyttämistä osaksi ryhmäkodin arkea voisi tukea sen säännöllinen ja ennalta suunniteltu järjestäminen. Toiminnan sisältyminen osaksi ryhmäkodin arkea pitää sisällään **organisointiin, arjen rutiineihin ja säännöllisyyteen** liittyviä tekijöitä. Ne ovat toiminnalle etukäteen sovittu aika ja paikka sekä toimintaan osallistuvan ryhmän koko sekä toiminnan ohjaaja tai ohjaajat ja mukaan osallistuvat muut mahdolliset henkilökunnan jäsenet. Palvelukeskusympäristössä erityisesti ryhmäkodin ulkopuoliset tilat tulee varata etukäteen. Materiaalien ja paikan valmistelu ennakkoon edesauttaa niin henkilökunnan kuin asukkaiden osallistumista toimintaan. Vanhustyön arki muodostuu pitkälti **rutiineista ja säännöllisyydestä**, jolloin myös kulttuuritoiminnan järjestämistä ja juurtumista osaksi vanhustyön arkea helpottaa sen tekeminen säännöllisesti ja etukäteen suunnitellusti.

6.8 Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskukseen liittyvät estävät tekijät

Ympäristön estäviksi tekijöiksi nousivat luokat taiteen ja kulttuurin aseman määrittelemättömyys vanhustyössä, vanhustyön henkilöstöresurssien vähäisyys sekä tarvittavien välineiden huono saatavuus ja tiloihin liittyvät haasteet.

Aiemmin tuloksissamme **taiteen ja kulttuurin määrittelemättömyys osana vanhustyötä** tuotiin esiin liitettynä henkilökunnan näkemykseen omasta työnkuvastaan. Koska henkilökunnan työnkuva muotoutuu palvelukeskuksen tavoitteista käsin, kulttuuritoimintojen määrittelemisen osaksi palvelukeskuksen tarjoamia palveluita tukee henkilökuntaa omaksumaan ne osaksi työnkuvaansa.

Vanhustyön henkilöstöresurssien vähäisyys koettiin toiminnan järjestämistä estäväksi tekijäksi. Projektin aikana taidetuokioiden henkilöstöresurssit koettiin riittäviksi. Projektin aikana me opinnäytetyöntekijät olimme suunnittelu- ja ohjausvastuussa, joten henkilökunta ja asukkaat saivat vain tulla paikalle ja etukäteen varata sopivan tilan. Henkilökunta toi esiin, ettei aina ole käytettävissä näin paljon henkilökuntaa ja yksin ohjaaminen on työlästä eikä yksittäiselle asukkaalle ole tällöin mahdollista antaa riittävästi läsnäoloa ja tukea. Henkilökunta toi esiin, että yhdessä oleminen on arvokasta ja usean henkilökunnan jäsenen mukanaolo mahdollistaa asukkaiden huomioimisen yksilöllisesti. Siksi henkilökunta toivoi, että jatkossakin voitaisiin resursoida tarpeeksi henkilökuntaa mukaan kulttuuritoimintaa järjestettäessä.

Tiloihin liittyvät haasteet ja tarvittavien välineiden huono saatavuus koettiin myös kulttuuritoimintaa estäviksi tekijöiksi. Tilassa olevat häiriötekijät, kuten rauhattomuus, väärä lämpötila tai tilan puute sekä häiritsevät äänet tai visuaalisesti epämiellyttävä tila koettiin kulttuuritoimintaa estäviksi ja toimintaan keskittymistä häiritseviksi tekijöiksi. Henkilökunta nosti esiin toiminnan järjestämistä edistäväksi tekijäksi sen, että Kissankulmassa olisi taidetuokioille erikseen varattu tila. Kissankulman tilat, joissa on paljon läpikulkua ja muuta häiritsevää toimintaa, koettiin rauhattomiksi ja meluisiksi. Henkilökunta nosti myös esille, että viihtyvyyden lisäämiseksi täytyisi käyttää luovuutta, jotta epäviihtyisä tila saataisiin viihtyisämmäksi. Muihin tiloihin siirtyminen sitoisi henkilöstöresursseja, eikä siksi ole aina mahdollista. Toimintaan tarvittavien välineiden koettiin olevan hankalasti saatavilla ja toivottiin välineiden löytymistä Kissankulman tiloista.

7 Tulosten yhteenveto

Kehittämiprojektimme tutkimuksellinen osuus toi esiin niin kulttuuritoiminnan käyttöä edistäviä kuin estäviä tekijöitä kaikilta PEO-mallin osa-alueilta. Osan tekijöistä katsoimme sijoittuvan useampaan mallin osa-alueeseen, kuten kuvio 3. osoittaa. Osa tekijöistä oli myös toistensa vastapareja. Aineiston analyysivaiheessa olemme erotelleet tulokset PEO-mallin kolmen käsitteen mukaan. Tässä yhteenvedossa kokoamme keskeisimmäksi katsomamme tulokset PEO-mallin mukaisesti yhteen osoittaaksemme eri tekijöiden keskinäisiä vuorovaikutussuhteita.

PEO-malli kuvaa yksilön, ympäristön ja toiminnan aktiivista vuorovaikutusta, josta seuraa toiminnallinen suoriutuminen (Law ym. 1996: 14–16). Tässä työssä tarkastelemme toiminnallisena suoriutumisenä henkilökunnan kulttuuritoimintaan osallistumista ryhmäkoti Kissankulmassa. Mallin mukaan muutos yksilössä, toiminnassa tai ympäristössä vaikuttaa henkilökunnan toiminnalliseen suoriutumiseen. Nämä mallin kolme osa-aluetta vaikuttavat myös toisiinsa. (Law ym. 1996: 17.) Omassa työssämme yksilönä tarkastelemme ryhmäkoti Kissankulman henkilökuntaa, toimintana kulttuuritoimintaa ja ympäristönä Roihuvuoren monipuolista palvelukeskusta.

Yhdeksi keskeisimmäksi tulokseksi aineistosta nousee kulttuuritoiminnan **määrittelemätön asema osana vanhustyötä** ja vanhustyöntekijän näkemys

kulttuuritoiminnan sisällyttämisestä omaan **työnkuvaan**. Tämä nousee myös useiden muiden aihetta käsittelevien tutkimusten tuloksissa ja siksi koemme sen olevan keskeinen tekijä kulttuuritoiminnan toteutumiseksi vanhustyössä. Esimerkiksi Engström (2013: 28) kuvaa tutkimuksessaan, että taidetta ei nähdä osana hoitotyöntekijän työnkuvaa eikä sen merkitystä ja mahdollisuuksia hahmoteta. Taidetta ei myöskään oteta huomioon hoitotyöntekijöiden koulutuksessa, eikä työhön liittyvissä suosituksissa, käytänteissä ja ohjeissa (Engström 2013: 28). Henkilökunta kokee usein haluavansa lisää koulutusta kulttuuritoiminnan sisällyttämisestä osaksi muuta hoitoa, koska heidän kokemuksensa kulttuuritoiminnan sisällyttämisestä osaksi hoitoa on usein vähäistä (Holthe –Thorsen – Josephsson 2007: 97).

PEO-mallin mukaan ympäristö ja siinä tapahtuvat muutokset sanelevat ihmisen rooleja ja käyttäytymistä kyseisessä ympäristössä (Law ym. 1996: 16). Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus työympäristönä määrittelee sitä, miten henkilökunta näkee oman työnkuvansa ja tehtävät, jotka siihen kuuluvat. Siksi henkilökunnan työnkuvan voidaan myös olettaa muuttuvan ympäristön sille asettamien odotusten mukaan. Jos työnkuvaa halutaan muuttaa, katsomme, että sen tulisi tapahtua erityisesti ympäristön kautta. Ympäristönä monipuolinen palvelukeskus voi tukea kulttuuritoiminnan toteutumista tarjoamalla henkilökunnalle aiheeseen liittyvää koulutusta, organisoimalla säännöllisen ajan kulttuuritoiminnan suunnittelulle ja toteuttamiselle. Lisäksi ympäristö voi tukea toiminnan toteutumista resursoimalla lisää henkilökuntaa toteuttamaan toimintaa sekä tarjoamalla sopivia välineitä ja tiloja. Taiteen ja kulttuurin olisi hyvä näkyä palvelukeskuksen arvoissa ja tavoitteissa, jotka ohjaavat henkilökunnan työtä ja sen sisältöä. Henkilökunnan resurssit ovat kuitenkin vanhustenhoidossa valtakunnallinen ja lainsäädäntöön liittyvä ongelma, jota yksittäiset yksiköt eivät pysty ratkaisemaan.

Jos taiteen ja kulttuuriin käyttö määritellään osaksi vanhustyössä toimivien työnkuvaa, vaatii se myös taiteen ja kulttuurin sisällyttämistä käytänteisiin ja ohjeisiin sekä sen säännöllistä käyttöä. Säännöllisyys on seikka, jonka tärkeys nostetaan esiin monissa aihetta käsittelevissä julkaisuissa. (Seppänen 2010: 29 – Strandman-Suontausta 2013: 34,102.)

Loppukeskustelussa tuli vahvasti ilmi se, että kulttuuritoiminnalle olisi hyvä resursoida konkreettinen ja säännöllinen aika, jotta se voi juurtua osaksi ryhmäkodin arkea. Projektin aluksi ideointikeskustelussa toivottiin spontaania ja muun arjen keskellä

toteutuvaa helppoa toimintaa. Projektin aikana todettiin kuitenkin, että arki Kissankulmassa on niin kiireistä ja perustyön työrutiinien täyttämää, että toimivampaa ja juurtumista edistävämpää olisi varata kulttuuritoiminnallekin oma säännöllinen aika. Näin taide ja kulttuuri voisivat helpommin löytää paikkansa arjen rikastuttajana ja elävöittäjänä. Projektin aikana toivottiin, että jatkossakin hyödynnettäisiin henkilökuntaresursseja taidetuokioita järjestettäessä.

Oman projektimme aikana ei ollut tarvetta varata lisäresursseja ja työvuorossa oli normaali määrä henkilökuntaa. Osa taidetuokioista toteutui välivuoron aikana, jolloin työvuorossa on enemmän henkilökuntaa. (Karlsson 2013b.) Organisointiin liittyen loppukeskustelussa ehdotettiin, että toimintaa suunniteltaisiin ja toteutettaisiin työpareina. Työparien tehtävä olisi kiertävä, jotta kaikilla olisi mahdollisuus kokeilla kulttuuritoiminnan suunnittelua ja ohjausta niin halutessaan. Osa henkilökunnasta totesi vähäisen kokemuksen ryhmän ohjaamista olevan yksi kynnys toiminnan järjestämiselle. Työpareittain toimiessa vähemmän ohjauskokemusta omaava saisi tukea toisesta, kenties enemmän ryhmiä ohjanneesta työkaverista, ja voisi vahvistaa kokemustaan ohjaamisesta ja toimintojen järjestämisestä.

Vaikka ryhmäkoti Kissankulmassa tuetaan ja kannustetaan kulttuuritoiminnan käyttöä, henkilökunta ei mieltänyt tätä vahvasti työrooliinsa sisältyväksi. Tämä näkyi siinä, että perustyö, joka on usein hoitotyötä, miellettiin ensisijaiseksi tehtäväksi. Se vie lähes kaiken työajan, ja kulttuuritoiminnalle jäi usein hyvin vähän aikaa. Henkilökunta kuitenkin koki, etteivät pelkät päivittäiset perustoiminnot riitä takaamaan asukkaille mielekästä elämää. Tätä tukee myös ruotsalaisessa toimintaterapiassa tehty tutkimus, joka käsittelee yli 85-vuotiaiden elämään tyytyväisyyttä. Tutkimustulokset osoittivat tyytyväisyyden liittyvän enemmän mahdollisuuteen osallistua vapaa-ajantoimintoihin kuin kykyyn suoriutua päivittäisistä niin kutsutuista ADL-toiminnoista. (Nilsson – Bernspång – Fisher – Gustafson – Löfgren 2007: 136–137.) Henkilökunta kokee siis tarvetta kehittää työtään, jotta asukkaiden hyvinvointia pystyttäisiin paremmin tukemaan. Kulttuurin koetaan tarjoavan mahdollisuuksia tähän elämysten ja yhteisöllisyyden kautta. Projektimme näytti myös, että ryhmäkodin ulkopuolelta tulevan toiminnan toteuttajan kautta on mahdollista vapauttaa henkilökunnan voimavaroja asukkaiden kanssa yhdessä osallistumiseen, joka tukee tilanteiden yhteisöllisyyttä. Itse tulkitsimme tämän johtuvan siitä, että tällöin henkilökunta ja asukkaat jakavat yhdessä toimintaan osallistujan roolin ja että yhteisöllisyys vahvistuu.

Yhteisöllisyyden lisääntyminen liitettiin kulttuuritoimintaan jo alkukeskustelussa. Erityisesti maalauskerho herätti yhteisöllisyyden tuntemuksia ja tämä koettiin tilaksi, johon olisi hyvä pyrkiä uudelleen. Henkilökunta koki tärkeäksi saada olla asukkaiden kanssa yhdessä ohjattavina ja jakaa toiminta yhdessä asukkaiden kanssa. Yhteisöllisyyden tunnetta saattoi ruokkia myös se, ettei toiminta ollut kaikille henkilökunnan jäsenillekään tuttua. Oltiin siis uudenlaisessa roolissa kokeilemassa jotain yhdessä asukkaiden kanssa. Strandman-Suontausta (2013: 134, 146) esittää, että taidekokonaisuudet olivat synnyttäneet toimintaa. Näitä olivat esimerkiksi asukkaiden aktivointi ja muistelun herääminen sekä tunteiden ilmaiseminen taiteen ja kulttuurin kautta sanattomasti. Näitä asioita nousi myös omasta aineistostamme. Keskeiseksi olemme nostaneet juuri toiminnan yhteisöllisyyttä edistävän seikan. Hoitolaitoksissa tehtävä kulttuuritoiminta voi olla henkilökunnalle ja asukkaille syy tulla yhteen ja olla sosiaalisessa kanssakäymisessä keskenään. (Strandman-Suontausta 2013: 134, 146.)

Jotta kulttuuritoiminta jäisi elämään osaksi ryhmäkoti Kissankulman arkea, toiminnassa on hyvä olla seuraavia ominaisuuksia: **helppokäyttöisyys, helposti lähestyttävyyys, oikein kohdennettavuus ja sovellettavuus**. Kun toiminta on mahdollisimman valmiiksi **suunniteltua**, se edistää myös sen käyttöä. Myös Strandman-Suontaustan (2013: 34, 100, 146) tutkimuksessa taidekokonaisuuden merkittävimmäksi tekijäksi sen käytön kannalta nimettiin useimmiten sen helppokäyttöisyys. Lisäksi tärkeiksi nostettiin käyttäjäystävällisyys ja saavutettavuus (Strandman-Suontausta 2013: 100). Usein toimintaa ohjaava ei ole taiteilija, vaan vanhustyöntekijä, jonka työnkuva muodostuu pääasiassa asukkaiden päivittäisten perustoimintojen huolehtimisesta. Vanhustyön kiireellisyys usein estää luovaa prosessia. Taide- ja kulttuuritoiminnastakin voi helposti muodostua vain yksi toimenpide muiden joukossa (Nuutinen 2007: 12). Taiteen ja kulttuurin ääreen pysähtymiselle ei välttämättä jää riittävästi aikaa. Kiire ei salli tarvittavaa keskittymistä tai liian valmiiksi suunniteltu ja ohjeistettu toiminta heikentää taiteesta saatavia aistikokemuksia ja pysähtymistä toiminnan ääreen. (Strandman-Suontausta 2013: 80.) Tämä vahvistaa sen, että käytettävän toiminnan on hyvä olla helppoa ja helposti lähestyttävää varsinkin kulttuuritoiminnan käyttöönoton alkuvaiheessa, jottei siitä tule liian suurta taakkaa muun vanhustyön ohessa. Toiminnan aloittamisen kynnystä laskee lisäksi toiminnan käyttäjäystävällisyys, jolloin toimintaan osallistuminen ei vaadi toimintaan osallistuvilta henkilöiltä aiempia taitoja (Strandman-Suontausta 2013: 105). Tällöin henkilökunnalla tai asukkailla ei myöskään tarvitse olla aiempaa kokemusta toiminnasta.

8 Kulttuuri kuuluu kaikille

Meillä oli opinnäytetyöprosessin alusta alkaen suuri kiinnostus aiheeseemme ja halusimme yhdistää toimintaterapian kulttuuritoimintaan. Vahva motivaatiomme työmme aiheeseen tuki työmme toteutusta alusta loppuun saakka. Toisella meistä opinnäytetyöntekijöistä on pitkä tanssin ja liikkeen harrastamisen tausta ja toisella taas kuvataiteilijan opinnot takana. Halusimme ottaa aiheeksi kulttuuritoiminnan, koska halusimme kehittää sen käyttöä omassa työssämme. Halusimme myös tukea sen käyttöä yhteistyökumppanimme toimineen Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen ryhmäkoti Kissankulman arjessa. Oma mielenkiintomme ja kokemuksemme taiteesta ja kulttuurista ohjasivat meidät selvittämään, miten kulttuuritoimintaa on hyödynnetty ikääntyneiden palveluissa ja miten sen katsotaan tukevan hyvinvointia.

Opinnäytetyössämme halusimme nostaa toiminnan keskiöön. Mukautuminen ja oppiminen toiminnan kautta ovat toimintaterapian perusajatuksia. Nelson (1995: 777–779) esittää toiminnan muovaavan ihmistä jatkuvasti. Tästä näkökulmasta taidetuokioiden toteuttaminen ryhmäkodin henkilökunnan kanssa oli toimintaterapeuttisesti perusteltu valinta. Kulttuuritoiminnan tuominen ja sen kokeileminen osana ryhmäkoti Kissankulman arkea sen henkilökunnan kanssa lyhyen projektin muodossa vastasi myös yhteistyökumppanimme tarpeisiin.

Kulttuuritoiminnan kokeileminen Kissankulman henkilökunnan työympäristössä ja siitä syntyneet henkilökunnan omat kokemukset ja elämykset tarjosivat henkilökunnalle mahdollisuuden syventää heidän omaa näkemystään kulttuuritoiminnan käyttömahdollisuuksista. Taidetuokioiden toivat henkilökunnalle myös tietoa siitä, mitkä toiminnoista soveltuivat Kissankulman asukkaille. Usein vanhustyön henkilökunta kokee kulttuuritoiminnan yhdeksi tärkeimmistä tekijöistä sen merkityksen asukkaille ja toissijaiseksi jää toiminnan merkitys itselle (Strandman-Suontausta 2013: 144.) Koimme tämän vuoksi tärkeäksi sen, että projektimme kautta henkilökunnalle avautui mahdollisuus myös itse päästä osallistumaan toimintaan ja saada tätä kautta omakohtainen kokemus toiminnan vaikutuksesta myös itsen. Me opinnäytetyöntekijät suunnittelimme ja järjestimme toiminnalliset taidetuokioiden. Tällöin henkilökunta pystyi paremmin keskittymään toimintaan osallistumiseen ja asukkaille välittyvän läsnäolon ja tuen antamiseen. Henkilökunta toi esiin, että projektimme osoitti, että kulttuuritoimintaa on oikeasti mahdollista toteuttaa keskellä arkea. Pyrimme toteuttamaan

mahdollisimman helppokäyttöistä toimintaa, jotta henkilökunta pystyisi mahdollisimman vaivattomasti jatkamaan toiminnan käyttöä myös projektimme päätyttyä osana muuta perustyötä. Emme kuitenkaan tarkoita helppokäyttöisyydellä sitä, että toiminnan tulisi olla aina sisällöllisesti helposti ymmärrettävää ja yksinkertaista.

Projektin aikana pohdimme myös sitä, että kulttuuritoimintaan osallistuminen voi henkilökunnasta tuntua turhalta toiminnan vapaa-aikaan assosioitumisen takia. Kulttuuritoiminnan salliminen työn osana on perusteltua, koska henkilökunta on mahdollistamassa asukkaiden hyvää elämää heidän sen hetkisessä kodissa. Kulttuuritoiminta antaa henkilökunnalle mahdollisuuksia tarjota asukkaille muutakin kuin hoivaan liittyvää puhtautta, ruokaa ja lääkkeitä (Nuutinen 2007: 4).

Projektin aikana vakuutuimme kulttuuritoiminnan käytön kannattavuudesta osana sosiaali- ja terveysalan toimintaa. Projektistamme saimme oman kokemuksen ja lähdeaineistosta tutkimustietoa ja -näyttöä siitä, että kulttuuritoimintaa kannattaa käyttää osana asiakastyötä sekä henkilökunnan että asukkaiden kanssa. Projektin aikana lähdeaineistoon ja tutkimuksiin perehtyessämme ja omaa työtä toteuttaessamme opimme ja havaitsimme kulttuuritoiminnan olevan henkilökunnan ja asukkaiden yhteisöllisyyden kokemusta tukevaa.

Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry:n ammattieettisissä ohjeissa todetaan, että toimintaterapeutin tulee seurata yhteiskunnallisia muutoksia ja ottaa huomioon ne työssään. Muutokset vaikuttavat myös toimintaterapeutin työnkuvaan ja työympäristöihin, joten toimintaterapeuteilta vaaditaan yhteiskunnan rakenteita ja toimintatapoja koskevaa tietämystä. (Suomen Toimintaterapeuttiliitto ry.) Yksi suurimmista rakenteellisista muutoksista yhteiskunnassamme tapahtuu väestön ikääntymisen myötä. Tärkeitä kysymyksiä ikääntyvien palveluita suunnitellessa tulee olemaan se, miten yhteiskunnan resursseja kohdennetaan ja miten taataan hyvä ikääntyminen ja siihen liittyvä toimijuus ja osallisuus. Näitä ohjaamaan on säädetty uusi ikälaki ja siihen liittyvä laatusuositus. Opinnäytetyössämme astuimme perinteisen toimintaterapeutin työnkuvan ulkopuolelle pyrkiessämme löytämään tapoja vastata tämän muutoksen aiheuttamiin haasteisiin. Lähtökohtanamme oli toiminnallinen oikeudenmukaisuus ja näkemys osallisuudesta ihmisen elämän yhtenä tärkeänä osana. Oma kokemuksemme on yhteiskunnallisen keskustelun ja tutkimustiedon mukaista (Nilsson – Townsend 2010: 58–62) ja tukee käsitystä, ettei palveluasumisen piirissä olevilla asukkailla ole tarpeeksi usein mahdollisuutta osallistua mielekkääseen

toimintaan. Mielekkääksi toiminnaksi ei riitä pelkät perustoiminnot eli niin kutsutut ADL-toiminnot. Ruotsalainen tutkimus vahvistaa, että tyytyväisyyteen vaikuttaa enemmän mahdollisuus osallistua vapaa-ajan toimintaan kuin ADL-toiminnoista suoriutuminen. Tämän vuoksi tutkimuksen tekijät kehottavat myös toimintaterapeutteja huomioimaan vapaa-ajantoiminnot omissa asiakassuhteissaan. (Nilsson ym. 2007: 136–137.)

Tarvitaan ideoita, malleja ja aikaa. Projektimme toiminnallisen osuuden aikana henkilökunta ehdotti, että kulttuuritoiminnan järjestäminen osana ryhmäkodin arkea voisi helpottua, jos heillä olisi käytössään valmiita teemalaatikoita. Teemalaatikoihin sisältyisi toiminnan toteuttamiseen tarvittavat materiaalit ja ohjeet tukemaan toiminnan toteutusta. Tämän tarpeen huomioimme liittämällä tähän työhön projektissamme toteuttamiemme taidetuokioiden struktuurit. Henkilökunta voi hyödyntää niitä suunnitellessaan asukkaille tarjottavaa kulttuuritoimintaa. Teemalaatikoita emme tässä projektissa toteuttaneet, mutta koemme idean kehittämisen arvoiseksi.

Oman työmme kautta olemme tarjonneet Kissankulman henkilökunnalle mahdollisuuden osallistua kulttuuritoimintaan työssään. Koska projektimme on painottunut kokemukselliseen puoleen, emme ole pystyneet laajalti vastaamaan henkilökunnan esittämään tarpeeseen saada tietoa taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksista. Toivomme, että tämä huomioidaan jatkossa ja henkilökunnalle tarjotaan asiaan liittyvää koulutusta.

Olemme toteuttaneet työmme meille Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksesta myönnetyn tutkimusluvan ehtojen mukaisesti. Yhteyshenkilönämme on toiminut Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen suunnittelija, joka on osaltaan arvioinut työstämme kirjoittamamme raportin ja seurannut, että olemme tehneet työmme tutkimusluvan ehtojen ja suunnitelman mukaisesti. Tämän raportin valmistuttua hävitämme kaiken projektimme aikana kerätyn aineiston, mikä liittyy Kissankulman henkilökuntaan. Työmme tuloksista ei voida tunnistaa yksittäisiä projektiimme osallistuneita henkilökunnan jäseniä.

Emme itse ole keränneet asukkaista aineistoa työhömmemme. Kaikki työssämme olevat viittaukset ryhmäkodin asukkaisiin perustuvat henkilökunnan meille raportoimiin havaintoihin, eivätkä siis ole itse tekemiämme huomioita. Näiden huomioiden tarkoituksena tässä työssä on ollut selventää sitä, millaisia merkityksiä henkilökunta toiminnalle asettaa. Usein henkilökunta näkee kulttuuritoiminnan ensisijaisesti

työväliseenä ja oman työroolin kautta pohtien toiminnan merkitystä pääasiassa asukkaille (Strandman-Suontausta 2013: 144).

Lisäksi säilytimme muistiinpanomme niin, etteivät sivulliset ole saaneet niitä käsiinsä. Emme ole aiheuttaneet projektimme tapaamisten lisäksi lisäkustannuksia Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskustalle. Työmme kirjallisen raportin valmistuttua esittelemme työmme tulokset idän palvelualueen johtoryhmälle sekä Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen henkilökunnalle. Lisäksi lähetämme valmiin työstämme kirjoittaman raportin Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskustalle, jotta he voivat käyttää tuloksiamme hyödyksi jatkossa.

Olemme pyrkineet tiedottamaan selkeästi koko opinnäytetyöprojektimme ajan kaikille työhön osallistuville tahoille siitä, mikä työn tarkoitus on ja miten se on suunniteltu tehtävän. Olemme lähettäneet ryhmäkoti Kissankulmaan hyvissä ajoin kaikkien tapaamisten sisällön ja ajankohdan, jotta osastonhoitaja on voinut suunnitella henkilökunnan työvuorot ja toiminnallisiin kertoihin osallistuvat henkilökunnan jäsenet ja asukkaat hyvissä ajoin.

Kehittämistyössä tärkeää on luottamuksellisen suhteen rakentaminen kaikkien osallistujien välillä. Ilman luottamuksen syntymistä työn toteutus ja aineiston kerääminen vaikeutuvat. Kehittämistyön onnistumiseen toteutukseen tarvitaan työn toteuttajan ja siihen osallistujien yhteisen työskentelytavan ja kielen löytämistä. (Huovinen–Roivio 2007: 102.) Oman työmme onnistumisen kannalta on ollut tärkeää, että saimme luotua hyvän luottamussuhteen yhteistyökumppaniimme. Luottamuksen saavuttamiseksi meidän on tullut muistaa ennen kaikkea tiedottaa työstämme selkeästi ja ajoissa sekä kuunnella yhteistyökumppanimme näkemyksiä työstämme. Yhteistyökumppanimme painotti vanhustyön kiireellisyyttä. Jos aikatauluja ei olisi sovittu ajoissa ja selvästi, työn onnistunut toteutuminen olisi kariutunut työntekijöiden aikaresursseihin. Ajoissa sovitut tapaamiset pystyttiin huomioimaan työvuoroissa ja näin työyhteisö pystyi parhaalla mahdollisella tavalla hyödyntämään työtämme.

Jokainen henkilökunnan jäsen oli myös vapaa itse valitsemaan, osallistuiko työhömmee. Tällä olemme pyrkineet siihen, että mukaan lähtevät ne, joille työ voisi tuottaa voimavaroja omaan työhön, eikä vähentää niitä. Omalla toiminnallamme olemme pyrkineet mahdollisimman laadukkaaseen työhön; suunnittelimme kaikkien tapaamiskertojen sisällön ja aineistonkeruun menetelmät huolellisesti. Huomioimme

myös henkilökunnan tietämyksen muistisairaista asukkaista ja käytimme tätä tietoa toimintaa suunnitellessamme.

Projektimme kesto on ollut lyhyt suhteessa sen taide- ja kulttuuritoiminnan juurruttamistavoitteisiin. Koko projektin toiminnallinen osuus sisälsi vain kuusi tapaamista, jotka toteutuivat touko-kesäkuussa ja elo-syyskuussa 2013. Strandman-Suontausta (2013: 34) tuo väitöskirjassaan esiin, että samainen ongelma vaivaa kaikkea sosiaali- ja terveystoimen kontekstissa toteutettua taide- ja kulttuuritoimintaa. Vaikka oma työmme on ollut lyhytaikainen, se on kuitenkin sijoittunut Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen taide- ja kulttuuritoiminnan käytön kehittämisen jatkumoon. Projektiamme ennen, sen aikana ja jälkeen palvelukeskuksessa on ollut käynnissä erilaisia projekteja liittyen taide- ja kulttuuritoiminnan käyttöön osana palvelukeskuksen arkea. Kulttuuri on monipuolisen palvelukeskuksen arjessa poikkeuksellisen vahvasti mukana. Tähän työhön toivotamme menestystä ja kaikkea hyvää samalla, kun kiitämme tähänastisesta hyvästä yhteistyöstä ja mahdollisuudesta tehdä opinnäytetyömme monipuolisen palvelukeskuksen kanssa.

Lähteet

- 1 Ahosola, Päivi 2013. Suunnittelija. Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus. Helsinki. Suullinen tiedoksianto. 30.10.2013.
- 2 Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus 2013. Suunnitteluopas. Keskeisiä tavoitteita valtion tukemien asuntojen suunnittelulle. 19.8.2013. <<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:vAyKMHShaCoJ:www.ara.fi/download/noname/%257B2D274119-2A14-44B7-A758-38ACB26CAB95%257D/22532+&cd=1&hl=fi&ct=clnk&gl=fi&client=firefox-a>> Verkkodokumentti. Luettu 1.11.2013.
- 3 Engström, Asta 2013. Hoitotyöntekijöiden näkemyksiä taiteesta ja kulttuurista vanhusten hoitotyössä. Verkkodokumentti. <<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40684/URN:NBN:fi:jyu-201301141038.pdf?sequence=1>> Luettu 25.9.2013.
- 4 Heikkinen, Hannu L. T. 2006. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, Hannu L. T. – Roivio, Esa – Syrjälä, Leena (toim.): Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy. 16-38.
- 5 Helsingin kaupungin Sosiaalivirasto 2011. Riistavuoren monipuolinen vanhustenkeskus - Pilotin kokemuksia. Verkkodokumentti. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/58a580804a1563d99758f7b546fc4d01/11_1_monipuolinen_vanhustenkeskus_tutkimus.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=58a580804a1563d99758f7b546fc4d01> Luettu 1.11.2013.
- 6 Helsingin kaupunki. Sosiaali- ja terveysvirasto 2013: Helsingin sosiaali- ja terveysviraston strategiasuunnitelma vuosille 2014-2016. Verkkodokumentti. <http://www.hel.fi/static/sote/julkaisut/Sote_strategiasuunnitelma2014_2016.pdf> Luettu 31.10.2013.
- 7 Holthe, Torhild - Thorsen, Kirsten - Josephsson, Staffan 2007. Occupational Patterns of People with Dementia in residential care: An ethnographical study. Scandinavian Journal of Occupational Therapy 2007: 14. 96-107.
- 8 Huovinen, Terhi - Rovio, Esa 2007. Toimintatutkijana kentällä. Teoksesta Heikkinen, Hannu L. T. – Rovio, Esa – Syrjälä, Leena (toim.) 2007. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy. 94–113.
- 9 Hyyppä, Markku T. – Liikanen, Hanna-Liisa 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita Prima Oy.
- 10 Hyyppä, Markku T. 2013. Kulttuuri pidentää ikää. Porvoo: Kustannus Oy Duodecim.
- 11 Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- 12 Karlsson, Laura 2013a. Osastonhoitaja. Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus, ryhmäkoti Kissankulma. Suullinen tiedoksianto. 30.10.2013.
- 13 Karlsson, Laura 2013b. Osastonhoitaja. Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus, ryhmäkoti Kissankulma. Sähköposti-tiedoksianto. 14.10.2013.
- 14 Kivelä, Sirkka-Liisa 2006: Geriatrisen hoidon ja vanhustyön kehittäminen. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriö. Verkkodokumentti. <http://www.med.utu.fi/yleislaak/kivela/STM_selvitys_2006_30.pdf> Luettu 27.3.2013
- 15 Kulttuuritalo Korundi. Taide muistaa. Verkkodokumentti. <<http://www.korundi.fi/suomeksi/Kulttuuritalo-Korundi/Rovaniemen-taidemuseo/Taide-muistaa-hanke-2012>> Luettu 1.11.2013.
- 16 Känkänen, Päivi 2013. Taidelähtöiset menetelmät. Verkkodokumentti. <http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/taidelahtoiset_menetelmat> Luettu 2.4.2013.
- 17 Law, Mary – Cooper, Barbara – Strong, Susan – Stewart, Debra – Rigby, Patricia – Letts, Lori 1996. The Person-Environment-Occupation Model: A transactive approach to occupational performance. Canadian Journal of Occupational Therapy 63 (1). 9-23.
- 18 Law, Mary – Cooper, Barbara – Strong, Susan – Stewart, Debra – Rigby, Patricia – Letts, Lori 1999. Application of the Person-Environment-Occupation Model: A practical tool. Canadian Journal of Occupational Therapy 66 (3). 122-133.
- 19 Lehtonen, Jussi 2010. Samassa valossa - Näyttelijäntyö hoitolaitoskiertueella. Hämeenlinna: Kustannusosakeyhtiö Avain.
- 20 Liikanen, Hanna-Liisa 2003. Taide kohtaa elämän. Arts in Hospital –hanke ja kulttuuritoiminta itäsuomalaisten hoitoyksiköiden arjessa ja juhlassa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- 21 Liikanen, Hanna-Liisa 2010. Taiteesta - ja kulttuurista hyvinvointia ehdotus toimintaohjelmaksi 2010-2014. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Verkkodokumentti <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OPM1.pdf?lang=fi>> Luettu 19.11.2012
- 22 Liikanen, Hanna-Liisa 2011. Ikääntyminen ja kulttuuri. Kohti seniorikulttuuria. Ikäinstituutti.
- 23 Nelson, David 1995: Therapeutic Occupation: A Definition. The American Journal of Occupational Therapy 50 (10). 775-781.
- 24 Nilsson, Ingeborg - Bernspång, Birgitta - Fisher, Anne G. - Gustafson, Yngve - Löfgren, Britta 2007. Occupational Engagement and Life Satisfaction in the Oldest Old: The Umeå 85+ Study. OTJR: Occupation, Participation and Health 27 (4). 131-139.
- 25 Nilsson, Ingeborg – Townsend, Elizabeth 2010. Occupational Justice – Bringing theory and practice. Scandinavian Journal of Occupational Therapy. 17. 57-63.

- 26 Nummelin, Sanna 2011. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset: onnea, elämyksiä, terveyttä. Turun kaupunki. Kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö. Verkkodokumentti. <<http://www.turku.fi/Public/download.aspx?ID=123254&GUID={AF0CC12F-094E-45E3-9255-49F20C377E55}>> Luettu 20.3.2013
- 27 Nuutinen, Teija 2007. Keinuu. Taitelijat vanhusyhteisön arjessa - projektin loppuraportti. Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu. Verkkodokumentti. <<http://www.karelia.fi/keinu/materiaalit/Loppuraportti%20-Keinu%2024.9.2007.pdf>> Luettu 1.11.2013.
- 28 Opetus- ja kulttuuriministeriö n.d. Unescon kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus. Verkkodokumentti. <http://www.minedu.fi/OPM/Kansainvaelliset_asiat/kansainvaelliset_jaerjestoet/unesco/sopimukset/kulttuurisenmoninaisuudenjulistus> Luettu 29.10.2013.
- 29 Paulig, Outi 2011. Seniorit ja syrjäytyneet atk-aikaan (SATKA) -hanke. Sosiaalivirasto. Helsingin kaupunki. Verkkodokumentti. n.d. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/1b75b7004899c1a482c3ea9045a29fae/satka-esittely_2011.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=1b75b7004899c1a482c3ea9045a29fae> Luettu 17.10.2013.
- 30 Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus 2012. Sosiaali- ja terveysvirasto. Helsingin kaupunki. Verkkodokumentti. Päivitetty 12.12.2012. <<http://www.hel.fi/hki/sote/fi/Sairaala-%2C+kuntoutus-+ja+hoivapalvelut/asuminen/roihvuori/arvot>> Luettu 17.10.2013.
- 31 Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus, Ryhmäkoti Kissankulma 2012. Sosiaali- ja terveysvirasto. Helsingin kaupunki. Verkkodokumentti. Päivitetty 12.12.2012. <<http://www.hel.fi/hki/sote/fi/Sairaala-%2C+kuntoutus-+ja+hoivapalvelut/asuminen/roihvuori/kissankulma>> Luettu 18.10.2013.
- 32 Roihuvuoren monipuolinen vanhustenkeskus n.d. PowerPoint-esitys Helsinki: Helsingin Sosiaalivirasto
- 33 Sarajärvi, Anneli 2002. Sairaanhoidon opiskelijoiden hoitotyön näkemyksen muotoutuminen sairaanhoitajakoulutuksen aikana. Oulun yliopisto. Verkkodokumentti. <<http://herkules.oulu.fi/isbn9514266749/isbn9514266749.pdf>>. Luettu 3.11.2013.
- 34 Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palveluiden parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013: 11. Verkkodokumentti < http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_/julkaisu/1860580#fi>. Luettu 3.11.2013.
- 35 Sosiaali- ja terveystoimen uudistaminen 2013. Helsingin kaupunki. Verkkodokumentti. Päivitetty 23.4.2013. <http://www.hel.fi/hki/helsinki/fi/Virastojen_yhdistyminen/> Luettu 18.10.2013.
- 36 Stadnyk, Robin L. - Townsend, Elizabeth A. - Wilcock, Ann A. 2010: Occupational Justice. Christiansen, Charles H. - Townsend, Elizabeth A. Introduction to Occupation: The Art and Science of Living. Second Edition. Upper Saddle River, New Jersey. Pearson. 329-383.

- 37 Staricoff, Rosalia Lelchuk 2004. Arts in health: a review of the medical literature Verkkodokumentti. <<http://www.artsandhealth.ie/wp-content/uploads/2011/08/AHReview-of-Medical-Literature1.pdf>> Luettu 27.10.2013.
- 38 Strandman-Suontausta, Pia 2013. Vapautta vai vaikuttavuutta? Kuvataiteeseen perustuva palvelu hoitoyhteisöille. Verkkodokumentti. <<https://www.taik.fi/kirjakauppa/images/c5d2a4645487740ce10beab6a78fdcf3.pdf>> Luettu 22.3.2013.
- 39 Troppi, taiteilijoiden verkostoitumistapaaminen 2013. Taiteilijat. Helsinki. Puheenvuoroja 31.1.2013.
- 40 Tuomi, Jouni - Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- 41 Tuomi, Paula – Paakkanen, Päivikki – Tähkänen, Timo 2013. Suullinen tiedoksianto. 21.1.2013.
- 42 Valtonen, Anu 2009. Ryhmäkeskustelut – millainen metodi? Teoksessa Ruusuvoori, Johanna – Tiittula, Liisa (toim.): Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 223-241.
- 43 Varho, Jenni – Lehtovirta, Mauri 2010. Taidetta ikä kaikki – Selvitys ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Verkkodokumentti. <<http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/d22c7180450a5794b50af5a22721278c/Taidetta+ik%C3%A4+kaikki+S%C3%A4hk%C3%B6inen+tekstiversio+Helsingin+kulttuurikeskus.pdf?MOD=AJPERES>> Luettu 22.3.2013.
- 44 Whiteford, Gail – Townsend Elisabeth 2010: Participatory Occupational Justice Framework (POJF 2010): Enabling occupational participation and inclusion. In Faist Kronenberg, Frank – Pollard, Nick – Sakellariou, Dikaios (eds.): Occupational Therapies Without Borders. Volume 2. Towards an Ecology of Occupation – Based Practices. Edinburg: ELSEVIER. 65 - 84.
- 45 Ympäristöministeriö 2013. Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelma 2013 - 2017. Verkkodokumentti. Päivitetty 7.10.2013. <http://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ ja_strategiat/lkaantyneiden_asumisen_kehittamisohjelma> Luettu 17.10.2013.

Emma Blåfield

SUOSTUMUSLOMAKE

Vea Vainio

Toimintaterapian koulutusohjelma

8.5.2013

Metropolia ammattikorkeakoulu

emma.blafield@metropolia.fi

vea.vainio@metropolia.fi

HYVÄ HENKILÖKUNNAN JÄSEN,

Opiskelemme Metropolian ammattikorkeakoulun toimintaterapian koulutusohjelmassa. Teemme opinnäytetyönämme kehittämisprojektin, jonka tavoitteena on juurruttaa taidelähtöisiä menetelmiä vanhustyöhön. Kehittämisprojekti toteutuu työpaikassanne Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen ryhmäkoti Kissankulmassa. Pyrimme opinnäytetyössämme selvittämään, mitkä tekijät edistävät taidelähtöisten menetelmien käyttöä arjen hoitotyössä ja, mitkä estävät tätä. **Kehittämisprojekti sisältää kuusi tapaamiskertaa**, jotka ajoittuvat ajalle toukokuu-elokuu 2013.

Erityisesti toiveemme on, että projektista olisi hyötyä juuri teille. Jos haluatte kokeilla jotain tiettyä taidelähtöistä menetelmää tai, jos teillä on jokin idea mielessä muhimassa, pyrimme projektin puitteissa kanssanne toteuttamaan näitä toiveita. Voimme myös edetä tavoitteista käsin miettien, mitä taidelähtöisillä menetelmillä halutaan tavoitella ja tämän jälkeen etsiä tavoitteisiin sopia menetelmiä. Projektin tarkoituksena on olla kokeileva ottaen huomioon kuitenkin asiakkaiden turvallisuuden tarpeen asettamat rajat. Meillä itsellämme ei ole harjoittelua lukuun ottamatta kokemuksia muistisairaiden kanssa työskentelystä, joten teidän asiantuntijuudesta toivomme tukea myös tässä asiassa.

Kehittämisprojektimme alkaa 8.5.2013. Tavoitteenamme on kartoittaa kyselylomakkeella teidän kokemuksianne ja kiinnostuksenkohteitanne liittyen taidelähtöisten menetelmien käyttöön työssänne. Iltapäivän ryhmäkeskustelussa ideoimme kanssanne kehittämisprojektin aikana toteutuvien neljän toiminnallisen kerran sisältöä.

Neljä seuraavaa ryhmäkertaa ovat toiminnallisia ja niihin osallistuu ryhmäkoti Kissankulman asukkaita ja jokaiseen kertaan vähintään pari henkilökunnan jäsentä. Toiminnallisten kertojen aikana kokeilemme valitsemissanne taidelähtöisiä menetelmiä.

Kuudes tapaamiskerta on ryhmäkeskustelu, johon osallistuu ryhmäkoti Kissankulman henkilökuntaa. Ryhmäkeskustelun tavoitteena on kartoittaa kokemuksenne kehittämisprojektista.

Keräämme kehittämisprojektin aikana aineistoa opinnäytetyöhömme tässä kerrotuilla kahdella ryhmäkeskustelulla, joista toinen on 8.5.2013 ja toinen alkusyksyllä 2013 toiminnallisten kertojen jälkeen. Ryhmäkeskustelut nauhoitetaan aineiston analyysia varten. Tämän lisäksi keräämme aineistoa 8.5.2013 jaettavalla kyselylomakkeella. Lomakkeeseen vastataan nimettömänä. Aineistoa keräämme myös havainnoimalla toiminnallisten kertojen aikana sitä, mitkä tekijät tilanteessa henkilökunnan jäsenen kannalta edistävät taidelähtöisten menetelmien käyttöä ja, mitkä estävät niiden käyttöä. Keskustelemme toimintaan kyseisellä kerralla osallistuneiden henkilökunnan jäsenten kanssa lyhyesti heti toiminnan jälkeen ryhmäkerralla heränneistä ajatuksista. Toiminnallisista kerroista kirjoitamme tutkimuspäiväkirjaa. Ryhmäkeskusteluista kerätyn aineiston analysoimme sisällönanalyysilla. Aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja aineiston analyysi tehdään ja raportoidaan anonyymisti siten, etteivät yksittäinen vastaaja ja havainnoitava ole tunnistettavissa. Analysoinnin jälkeen tuhoamme äänitteet ja muun keräämämme aineiston.

Kehittämistyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja yhdelle tapaamiskerralle osallistuminen ei sido teitä osallistumaan useammalle kerralle. Toivomme, että kehittämisprojekti olisi teille hyödyllinen ja voisitte sen aikana kokeilla uusia taidelähtöisiä menetelmiä tai elvyttää joitain jo aiemmin hyväksi kokemiinne menetelmiä. Oletamme myös ryhmäkodin asukkaiden hyötyvän taidelähtöisistä menetelmistä.

Suostumus

Näiden tietojen pohjalta suostun osallistumaan yllä kuvattuun kehittämisprojektiin ja siihen, että kehittämisprojektin aikana toteutuneissa ryhmähaastatteluissa, kyselylomakkeessa ja toiminnallisilla ryhmäkerroilla antamani tietoja tai opinnäytetyöntekijöiden havaintoja liittyen taidelähtöisten menetelmien käyttöön työssäni saadaan käyttää aineistona opinnäytetyön raporttia kirjoitettaessa.

Päiväys

Tutkittavan allekirjoitus

Päiväys

Tutkijan allekirjoitus

Päiväys

Tutkijan allekirjoitus

Alkukartoitus Kulttuuria vanhustyöhön -opinnäytetyöhön

Vastaa alla oleviin kysymyksiin

Taidelähtöisten menetelmien käyttö työssä

- 1. Oletko ennen käyttänyt työssäsi taidelähtöisiä menetelmiä? Miten?**

- 2. Oletko osallistunut työhösi liittyvään taidekoulutukseen, esimerkiksi Tanssin portaat - tai Osaattori - hankkeiden koulutuksiin? Milloin? Missä?**

Jos vastasit kyllä, millaisia kokemuksia sinulla on hankkeeseen osallistumisesta?

Suhtautumisesi taidelähtöisten menetelmien käyttöön työssäsi

- 3. Mikä voisi olla taidelähtöisten menetelmien merkitys ja hyöty vanhustyössä?**

- 4. Oletko kiinnostunut kokeilemaan taidelähtöisten menetelmien käyttöä työssäsi? Miten?**

- 5. Onko sinulla taidelähtöistä harrastusta, jota voisit tai haluaisit käyttää työssäsi hyödyksi? Mikä?**

6. Oletko havainnut vanhusten tai työntekijöiden mielialassa tai toimintakyvyssä positiivisia tai negatiivisia muutoksia taidelähtöiseen toimintaan osallistumista ennen, sen aikana tai sen jälkeen? Jos olet, niin millaisia?

7. Odotukset liittyen Kulttuurista vanhustyöhön -projektiin

8. Millaisia odotuksia sinulla on projektilta?

9. Mitä toivot projektin suunnittelussa otettavan huomioon?

Voit lisäksi herätellä ajatuksiasi ja ideoitasi iltapäivän keskustelulle seuraavien kysymysten pohjalta, jotka tulevat ohjaamaan ideointikeskustelua.

Onko sinulla erityisiä taidelähtöisiä tekniikoita/menetelmiä/toimintoja, joihin haluat keskittyä?

Mihin toivoisit projektissa sisällöllisesti keskityttävän?

Mitä tavoitteita asettaisit projektille tai taidelähtöisten menetelmien käytölle?

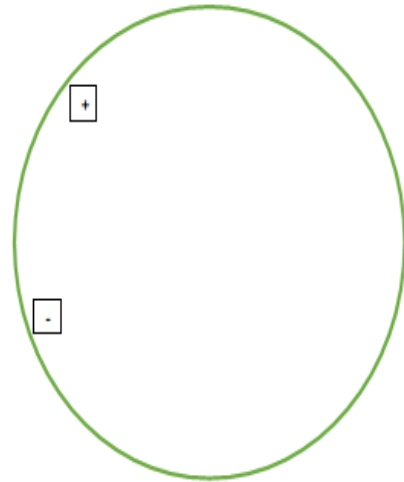
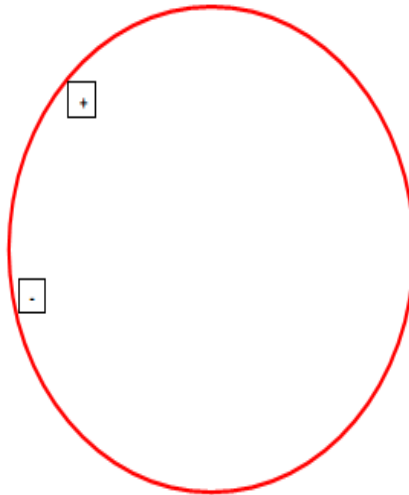
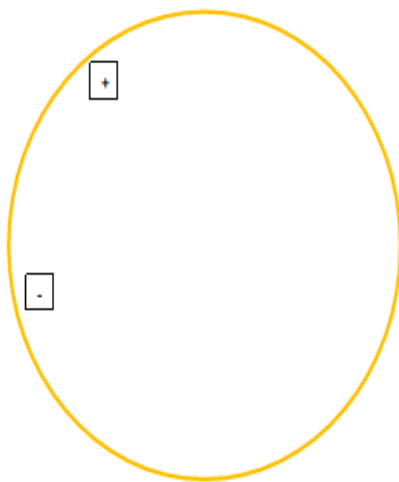
Kiitos vastauksestasi! – Veja ja Emma

1. Mitkä asiat olisivat sinulle helppoja ja, mitkä haasteellisia ohjatessasi juuri tämänkaltaista toimintaa ryhmäkodin muistisairaille asukkaille?
2. Mikä kyseisessä toiminnassa on sellaista, joka sopii juuri muistisairaille ihmisille ja teidän ryhmäkodin asukkaille?
3. a) Mikä Viherhuoneessa ympäristönä tukee kyseistä toimintaa? Entä mikä hankaloittaa kyseisen toiminnan toteutumista Viherhuoneessa?
b) Jos siirtäisit toiminnan ryhmäkotiin, mitä sinun tulisi huomioida?

1. IHMINEN – Henkilökunnan jäsen

2. TOIMINTA - Taidelähtöinen toiminta (maalaukset ja musiikki)

3. YMPÄRISTÖ - Viherhuone

Ideointikeskustelun ideat

1. Miehillle

Puutyöt ja nikkarointi

Johtoja, putkia, kuumailmapistoolit, nippeliä ja nappelia koottavaksi ja purettavaksi

Mari Savio Robottityöpaja

Puujakkaroiden maalaaminen

Autoihin ja hevosiin liittyvät toiminnot

Auton peseminen

Bussitaksilla ajelulle

Traktori-/automuseoon, lähiseutumuseoon

Kilpailut

Pelit, mölkky, pesäpallo, curling

2. Luonto, aistit, rauhoittuminen

Aistit ja elämykset

Syysateella, aamuyöllä tai yöllä ulos

Näkeminen, tunteminen, kuuleminen, haistaminen, maistaminen, koskettaminen

Ilmeet, silmät, tunteet, kiireen tunteminen

Rauhoittavan tilan luominen sisälle

Koivutapetti, puun oksa/runko seinään kiinni

Metsän musiikki: linnun laulu, veden solina, tuulen humina, nuotion ritinä, hiljaisuus, hämäryys, varjot, valot, yrttien, tervan, metsän, männyn, koivun tuoksu

Vuodenaikojen vaihto huoneeseen

3. Iltamat/tanssiaiset, helmet, kukat

lökkäille kauniit vaatteet päälle

Helmien pujottamista, lajittelua, oman korun tekeminen

Asukkaalla oma kukka

Kuva kasvista ja vanhuksesta

Puutarharyhmä

Asukkaat esiintymään, esimerkiksi laulamaan, lausumaan runoja

Ideita miehiseksi toiminnaksi

Käpylehmien teko

Pajupillin teko

Onkiminen, kalastus, perhon ja onkivavan tekeminen

Kalanperkaus, silakoiden paistaminen

Nokipannukahvin teko nuotion äärellä

Valokuvia ammateista – vanhusten omat ammatit

Ammatin edustaja vierailulle

Linnunpöntön teko

Puun tervaaminen

Vihdan tekeminen

Pannualusten tekeminen

Talipallotelineiden tekeminen

Eläinten tunnistaminen; jäljet lumella, eläimen varjo

Sahaaminen, hiominen, vanhojen työkalujen tarkastelu, niillä työskenteleminen

Polttokaiverrus

Elämänkerroista keskusteleminen

Muistojen piirtäminen, oman kodin piirtäminen

Uutisista keskusteleminen

Kuvakollaasi – millainen on ihannenaiseni

Kuvien leikkaaminen – miksi tämä kuva

Minun kotiseutuni

Laskutehtäviä ja tavutustehtäviä

Lautojen maalaaminen

Isokantisten naulojen naulaaminen

Kehysten ja naulakon nikkaroiminen

Fortuna-peli

Levyraati sota-ajan musiikista

Muistilaatikko, jossa tervaa, naavaa pullossa, vanhaa lankaa, hampun hajua, tavaroita ja tuoksuja, joita haistaa ja kosketella

MIEHILLE SUUNNATTU TOIMINNALLINEN TUOKIO

Aiheena työkalut ja miehinen toiminta

Kesto vaihteleva, istutaan pöydän äärellä rauhallisessa paikassa

Näistä toiminnoista voit valita 1-2 miehille suunnattua toimintaa

Tarvittavat materiaalit:

- Moottorin, työkalujen, kulkuneuvojen ääniä ladattuna muistitikulle tai cd:lle esimerkiksi Papunetistä
- Vanhoja työkaluja ja muita miehille tuttuja esineitä
- Tiina Vainion Ihanat koneet -näyttelyn kirjanen

Löytyy Galleria Brondan nettisivuilta:

http://www.bronda.fi/files/media/vainio_ghanat_koneet_katalogi_2013_15_web.pdf

- Miehisä taidekortteja
- Saha
- Laudan pätkiä
- Hiomapaperia puun palasten ympärillä

Aluksi: Tutustutaan toisiimme, kerrotaan, että nyt on miesten tuokio, miehistä toimintaa, aiheena työkalut, mukana voi olla toki naisiakin

Äänien kuunteleminen: Painotus moottorin, kulkuneuvojen ja työkalujen ääniin, keskustelua siitä, mikä ääni, mistä ääni voi kuulua, tarina tai muisto, mikä äänestä tulee mieleen?

Esineiden katseleminen: Jokainen osallistuja ottaa esineen ja tarkastelee sitä, haistaa, tunnustelee, kertoo, mikä esine on ja mitä sillä voidaan tehdä, mikä tarina tai muisto esineeseen liittyy?

Tiina Vainion Ihanat koneet -näyttelyn kirjanen: Luetaan tekstit ja keskustellaan niistä: Esimerkiksi tekstit: Mikä on hienointa maanrakennustöissä? Onko kaivaminen luovaa? Miten kuvailisit verstaalla oloasi? Kiintyykö koneeseen?

Taidekortit ja esineet: Mietitään yhdessä, onko taidekorkeissa jotain, mikä muistuttaa jotain pöydällä olevista esineistä? Esimerkiksi sama muoto tai väri?

Sahaaminen ja hiominen: Mitä hajuja tai ääniä kuuluu, kun sahaa ja hioo, mitä muistoja tai tarinoita tulee mieleen? Kaikki halukkaat saavat kokeilla tai halutessaan vain katsella

Lopuksi: Vapaamuotoista keskustelua ja kiitokset kaikille.

LUONTOON JA RAUHOITTUMISEEN LIITTYVÄ TUOKIO

Aiheena luonto ja metsäretki

Kesto noin 1 tunti, istutaan piirissä rauhallisessa paikassa

Tarvittavat materiaalit:

- Luonnon ja metsän ääniä sisältävä cd (esimerkiksi Luonto soi- tai Tunnelmakuvia luonnosta- sarjat)
- Puolukoiden ja mustikoiden varpuja korissa, seassa voi myös olla käpyjä
- Omenoita korissa ja veitsi omenoiden pilkkomiseen
- Auringonkukkia korissa
- Evääksi repussa tai korissa pullaa ja mehua pullossa tai pannukahvia,
- Mukeja
- Vanha kartta ja halutessa kompassi
- Roolivaatteet metsäretki-teeman mukaisesti
- Metsäaiheinen laulu

Valmistelut: Tuolien asettaminen piiriin, cd soimaan taustalle ja roolivaatteet päälle, luonnonmateriaalit kerättyinä valmiiksi koreihin, eväiden valmistaminen

Aluksi: Halutessaan tuokion ohjaaja voi olla pukeutunut metsäretkivaatteisiin ja kertoo tulleen tilanteeseen suoraan retkeltään. Hänellä on mukanaan metsän antimia, jotka voivat olla yllä mainittuja tai vuodenajasta ja satokaudesta riippuen muitakin. Aluksi tutustuminen ja kaikkien paikalla olevien huomioiminen.

Puolukoiden ja mustikoiden poimiminen: Osallistujat saavat vuorotellen poimia marjoja korissa olevista varvuista ja syödä niitä. Marja- tai sieniretkistä keskustellaan.

Omenoiden syöminen: Osallistujat saavat maistaa syksyn omenoita, jotka löysimme metsäretkeltä.

Eksyminen: Kartta ja kompassi otetaan repusta esiin. Retkeltä tulija voi kertoa tarinaa retkestään, tuliko matkalla vastaan karhu ja pelästyikö ja eksyikö. Keskustellaan osallistujien omista metsäkokemuksista.

Auringonkukkien ihasteleminen: Mistä kukat ovat peräisin (elokuussa Haltialan auringonkukkapellolta löytyy), miten kukat voisivat liittyä tarinaan. Kukat voivat ilahduttaa kovasti, voi kertoa niiden olevan lahja kaikille.

Lopuksi eväiden syönti ja laulu: Syödään pullaa ja juodaan mehua tai pannukahvia, kuten metsäretkellä kuuluukin, vapaamuotoista keskustelua luonto-temasta. Lopuksi voidaan yhdessä laulaa metsäretki-aiheinen laulu. **Koko tunnin ajan keskustellaan vapaamuotoisesti luontoon liittyvistä asioista, kuten marjastamisesta, sienestämisestä, kalastamisesta, metsästyksestä.**

ÄÄNIMALJAT

Aiheena äänimaljojen soittaminen ja niiden kuunteleminen

Kesto vaihteleva, tilanteen mukaan

Tarvittavat materiaalit:

- Erikokoisia äänimaljoja
- Vilttejä, tyynyjä

Valmistelut: Äänimaljojen tuominen paikan päälle

Tuokio aloitetaan kerääntymällä **äänikulkueeksi**. Asukkaat ja henkilökunta soittavat yhdessä äänimaljoja ja mukaan saavat liittyä kaikki halukkaat soittajat ja kuuntelijat. Kun mukaan on liittynyt sopiva määrä osallistujia, lähdetään yhdessä kulkemaan **äänimatkaa** kulkueena. Kulkue liikkuu tilassa soittaen äänimaljoja ja ottaen näin tilan haltuun. Mukaan voi liittyä vaikka vain hetkeksi ja palata sitten taas muihin puuhiin. Kulkue voi ottaa kontaktia muihin paikallaoleviin tarjoamalla esimerkiksi kaikille mahdollisuutta kokeilla soittamista tai soittamalla vastaan tulijoille tervehdyksen.

Ei tarvitse olla aiempaa kokemusta äänimaljojen käytöstä. Nyt on hyvä hetki oppia ja kokea niiden usein rauhoittavaksi koettu vaikutus.

Lopuksi kokoonnutaan istumaan **äänipiiriin** mielellään johonkin rauhalliseen paikkaan. Jos käytössä on iso äänimalja, voivat kaikki mukana olevat saada jalkamaljahoidon. Tämä tapahtuu asettamalla hoidettavan jalat maljaan. Maljan kumauttelun kautta ääniaallot hoitavat koko kehoa usein rauhoittavaksi koetulla tavalla.

Huopia ja tyynyjä voi käyttää apuna, jotta hoidettavan asento olisi maljahoidon aikana mukava. Isoa maljaa käytettäessä jalat eivät saisi osua maljan reunaan, sillä silloin malja ei soi.

Äänikulkuetta ja äänipiiriä voi muunnella tilanteen ja osallistujien mukaan. Tärkeintä on vapaa kokeileminen ja yhdessä olo.

MAALAUSTRUOKIO

Tuokio on suunniteltu soveltaen kuvataiteilija Johanna Rossin tekemiä maalaustuokiota

Aiheena vesivärimaalaukset

Kesto vaihteleva, istutaan pöydän äärellä rauhallisessa paikassa.

Jokainen osallistuja eli kaikki asukkaat ja henkilökunnan jäsenet saavat maalata oman maalauksen.

Tarvittavat materiaalit:

- vesiväripaperia, A3 tai suurempi/1kpl per osallistuja
- vesiliukoiset akvarellivärit
- vaahtomuoviteloja (rullan pituus n.12 cm)/1kpl per osallistuja
- siveltimiä
- levyjä joihin paperit kiinnitetään
- leveää maalarinteippiä paperin kiinnittämiseen alustalle
- purkkeja esim. 3kpl/osallistuja esim. pakastepurkkeja, joihin maalin voi kaataa ja johon mahtuu tela tai sivellin
- essut kaikille
- materiaalia jolla suojata tilaa tarvittaessa roiskeilta esim. sanomalehteä
- CD-soitin ja musiikkia
- kynä signeerauksen tekemistä varten

Valmistelut: Paperit kiinnitetään alustoille ennen tuokiota. Paperit on hyvä ensin kostuttaa ja pingottaa ne sitten maalarinteippiä käyttäen. Tällöin paperit eivät maalatessa kupristu. Vesivärit ovat paksuhkoja ja ne laimennetaan pakastepurkkeissa pieneen määrään vettä. Pöydät on hyvä suojata etukäteen. Jokaisen osallistujan paikalle on hyvä asettaa paperi, värit ja maalausvälineet valmiiksi. Osallistujille voi varata essut.

Jos halutaan kuunnella musiikkia taustalla, CD-soitin ja musiikki on hyvä laittaa ennakkoon valmiiksi.

Aluksi: Tutustutaan toisiimme. Käydään läpi mitä ollaan tekemässä. Rohkaistaan osallistujia kokeilemaan. Aiempaa kokemusta vesivärimaalauksesta ei tarvitse olla.

Maalaus: Maalaustapahtumaa voi muokata tilanteen mukaan. Voidaan maalata yhdellä värillä kerrallaan ja siirtyä ensimmäisen värin jälkeen seuraavaan. Voidaan myös maalata useammalla värillä kerrallaan, mutta pienempi väri vaihtoehtojen määrä voi auttaa keskittymään itse maalaukseen. Tela maalausvälineenä voi pienentää kynnystä aloittaa maalaaminen. Maalata voi myös siveltimellä.

Lopuksi: Työt voidaan signeerata. Vapaamuotoisesti keskustellaan, miten maalaaminen koettiin.